

بررسی عوامل مؤثر بر ایجاد و ارتقاء دلبستگی به مکان در کتابخانه‌های عمومی ایران

سیده مریم مجتبوی^{۱*}

۱. عضو هیئت علمی گروه معماری، مؤسسه آموزش عالی فردوس، مشهد، ایران

مهسا نامدار فیض‌آبادی^{۲*}

۲. کارشناس معماری، مؤسسه آموزش عالی فردوس، مشهد، ایران

حامد آزادیون^{۳***}

۳. کارشناس معماری، مؤسسه آموزش عالی فردوس، مشهد، ایران

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۳/۱۱
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۸/۱۰
صفحه ۸۲-۱۰۷

چکیده

بیان مسئله: در روند توسعه شهرها با کمبود فضاهای عمومی مواجه هستیم و با افزایش روند فردگرایی در جامعه، نیاز به مکان‌هایی برای تعاملات اجتماعی و گردهمایی به شدت احساس می‌شود. مکان سوم، یکی از انواع فضاهای عمومی است که می‌تواند موجب دلبستگی به مکان گردد. کتابخانه عمومی به عنوان یک مکان سوم باید به گونه‌ای طراحی شود که به عنوان بستر مناسب و ظرفی اجتماعی، زمینه حضور شهروندان را فراهم نموده، موجب تشویق آنها به مطالعه شود و در مخاطبین دلبستگی ایجاد نماید. از پیامدهای توجه نکردن به این موضوع می‌توان به کاهش میزان استفاده از کتابخانه‌ها، کاهش نقش اجتماعی آنها، از بین رفتن حس دلبستگی و جدایی افراد اشاره نمود؛ بنابراین نگاه به کتابخانه به عنوان یک مکان برای تعامل اجتماعی، پاسخ به نیاز جامعه امروز است.

هدف مقاله: این پژوهش با هدف دستیابی به مؤلفه‌های مؤثر در ایجاد دلبستگی در کتابخانه‌های عمومی به انجام رسیده است. در این راستا پاسخگویی به سه پرسش اساسی زیر مورد نظر بوده است:

سؤال پژوهش: چه عواملی موجب دلبستگی به مکان در فضاهای عمومی می‌شود؟ کدام متغیرها تأثیرگذاری بیشتری در ایجاد دلبستگی به مکان در نمونه مورد بررسی دارند؟ و راهکارهای طراحی کتابخانه به عنوان مکان سوم به نحوی که در مخاطبین دلبستگی ایجاد کند، کدام‌اند؟

روش تحقیق: پژوهش حاضر از نوع کاربردی است و روش تحقیق در این نوشتار، بر اساس روش کیفی و کمی می‌باشد و بر استدلال منطقی استوار است. شیوه جمع‌آوری اطلاعات به منظور دستیابی به مبانی نظری تحقیق، مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی است و مؤلفه‌ها از میان متون استخراج شده‌اند. در ادامه به بررسی و تحلیل دلبستگی به مکان در چهار کتابخانه موفق ایران، چون باغ کتاب تهران، کتابخانه ملی ایران، کتابخانه جندی شاپورو کتابخانه قلم پرداخته شده است. در نهایت میزان تأثیرگذاری مؤلفه‌ها در نمونه باغ کتاب، از طریق پرسش‌نامه مورد سنجش قرار گرفته و از روش‌های انعطاف‌پذیری مورد تحلیل و تفسیر قرار گرفتند و راهکارهایی برای طراحی کتابخانه به عنوان مکان سوم با رویکرد ایجاد دلبستگی به مکان در کاربران ارائه شده است.

نتیجه‌گیری: در این پژوهش مشخص شد که شش بعد کالبدی، اجتماعی، عملکردی، معنایی، احساسی، فردی و زمانی در ایجاد و ارتقا دلبستگی به مکان در کتابخانه‌های عمومی تأثیرگذارند. نتایج این پژوهش بر اهمیت مؤلفه‌های احساسی و کالبدی بالاترین ضریب همبستگی با حس دلبستگی به مکان تأکید می‌کند. بر این اساس از میان شاخص‌های مؤلفه احساسی، شاخص «رضایتمندی» و از میان شاخص‌های مؤلفه کالبدی، شاخص «راحتی» بیشترین تأثیر را بر حس دلبستگی به مکان دارند. در پایان مقاله، راهکارهای عملی در زمینه طراحی کتابخانه بر مبنای ویژگی‌های مکان سوم و با تأکید بر افزایش دلبستگی به مکان ارائه شده است.

واژگان کلیدی: دلبستگی به مکان، فضاهای عمومی، کتابخانه، مکان سوم.

* mojtabavi_m@yahoo.com - نویسنده مسئول
** Mahsa.namdar999@gmail.com
*** Hamed.azadiun10@gmail.com

Investigating the factors influencing the creation and promotion of place attachment in public libraries of Iran

Seyedeh Maryam Mojtabavi*¹

1. Department of Architecture, Ferdows institute of higher education, Mashhad, Iran.

Mahsa Namdar**²

2. Department of Architecture, Ferdows institute of higher education, Mashhad, Iran.

Hamed Azadiun***³

3. Department of Architecture, Ferdows institute of higher education, Mashhad, Iran.

Received: 31/05/2020

Accepted: 31/10/2020

Page 83-107

Abstract:

Human beings are social creatures and they have to attend public and informal spaces for the meeting of their needs. This is while we are faced with the shortage of the public spaces in the course of the cities' development and there is felt a need for places for social interaction and gathering with the ascent in the society's individualization trend.

Third place is a general term for various kinds of the public spaces that host the regular, voluntary and informal assemblies away from the work and home areas. The third place is a space enabling the meeting and conversation with friends, neighbors, coworkers and even strangers. The individuals with various age and gender properties can satisfy their required wants and perform their needed activities through presence in these social spaces. The third place possesses the potential for the creation of opportunities in line with the individuals' gathering around and establishment of social relations and it can set the ground for the development of a sense of attachment.

The human beings' need for the affectionate interaction with the place where in they live and/or, in other words, attachment to the place is amongst the most important aspects of the human-place relationship that has to be taken into account by the urban architects, designers and planners. Attachment to a place is the point at which the contextual elements, activities and mental concepts of the place intersect. This sense of attachment causes the transformation of space to a place with certain sensory and behavioral attributes for the individuals.

Library is a sort of public space and, as clearly understood from its definition, the public spaces should be the ground of the citizens and users' use and collective communication and they have to be able to contribute to the increase in the opportunities of the social interaction. Thus, a public urban space like a library should induce the trait "attachment to the place". Due to the communication with the various individuals of the society, libraries play a particular role in the promotion of science and enhancement of the culture of book and book-reading.

As a third place, a public library should be designed in such a way that it can set the ground for the citizens' presence as the proper social locus and container and encourage them to study and create a sense of attachment in the attendants. Amongst the outcomes of this issue's negligence, the reduction in the amount of the libraries' use and reduction in their social roles, vanishing of the sense of attachment and individuals' separation can be pointed out. Therefore, approaching

the library as a place for the social interaction has come about for responding to the needs of the today's society. The present study aims at achieving the indicators effective in the creation of attachment to the public libraries.

In line with this, efforts will be made for finding answers to the following three essential questions: what factors cause attachment to the place in the public spaces? What variables exert a larger deal of effect on the creation of attachment to place in the studied case? What are the solutions for designing libraries as the third place in such a way that a sense of attachment can be provoked in the attendants?

The present study is an applied research which has been carried out based on a qualitative and quantitative study method. The study has been drawn on logical reasoning. The method of gathering information for the achievement of the study's theoretical foundation is the library and documentary research and the indicators have been extracted from inside the texts. In this study and in the first step, concepts like third place, attachment to place, attachment to public libraries as the first of the society's public spaces and legality governing the designing of the libraries have been scrutinized for the achievement of the study's theoretical foundations; then, the attachment to place has been analyzed and investigated in four successful library in Iran, namely Tehran's garden of books, Iran's national Library, Jondi Shapour Library and Pen Library.

In the end, the extent of the indicators' influence on the sample "garden of books" has been assessed through questionnaires based on flexible method following which the indicators were extracted within the format of diagrams. Next, solutions have been offered for designing libraries as the third places with an approach to sense of attachment to place in the users.

It was made clear in this study that six aspects, namely contextual, social, functional, semantic, sensory, individual and temporal, have effects on the creation and enhancement of attachment to place in the public libraries. The results of this study emphasize on the importance of the sensory and contextual indicators with the highest coefficient of correlation with the sense of attachment to place. Based thereon, amongst

the indices of the indicator "sensory aspect", "satisfaction" and, amongst the indices of the indicator "contextual aspect", "comfortability and convenience" have the highest effect on the sense of attachment to the place. In the end of the article, practical solutions have been offered for the designing of the library based on the attributes of the third place and with an emphasis on the increase in the attachment to the place.

In the end, the designing solutions have been offered with the format of six aspects, namely contextual, social, functional, semantic, sensory and temporal, and 25 indicators. Therefore, the application of these solutions in the designing and redesigning of the public spaces like public libraries enables the transformation of these spaces into third places that can create a sense of spatial attachment in the attendants. This means that the higher the sense of attachment to the public spaces citywide such as libraries in the individuals and attendants, the more frequent would be their voluntary presence in the intended spaces. Thus, sense of attachment to a place is a significant factor when designing an environment.

Keywords: attachment to place, public spaces, libraries, third place.

References:

- Alexander, Laura A. (2008), Meaning of Place: Exploring long-term resident's attachment to the physical environmental in Northern New Hampshire, Antioch University New England.
- Ali Mardani, Massoud, Mahdinejad, Jamal-edin, Afhami, Talieh, (2015), Qualitative growth of urban space in order to promote social interactions (case study of Ahmadabad St., Mashhad), Journal of Applied Arts, Volume 4
- Andishmand, Ali Mohammad, (2018), A study of the sociability of public libraries, Architecture, No. 8.
- Anton, C.E. & Lawrence, C. (2014) Home is where the heart is: The effect of place of residence on place attachment and community participation, Journal of Environment Psychology, 40.
- Arvin, Mahmoud, (2018), Assessment the effects of spatial attachment on social resilience in the cities, Quarterly Journal of Urban Research and Planning, No. 38.
- Bonaiuto, M, Aiello, A, Perugini, M, Bonnes,

- M. and Ercolani, A.P. (1999), Multidimensional Environment quality and neighborhood attachment, *Urban Environment*, 19, pp. 331-352.
- Brown, B.B. and Werner, C.M. (1985), Social cohesiveness, territoriality and holiday decorations, *Environment and Behavior*, 27, pp 539-565.
- Brown, B. B. & Perkins, D. D (1992), Disruptions in place attachment. In I. Altman, & S. M. Low (Eds.) , *Human behavior and environments: Advances in theory and research*, Place attachment, Vol. 12, pp. 279- 304, Plenum Press, New York.
- Carmona, M., Freeman, J., Rose, S., & Woolley, Helen. (2004). *The Value of Public Space: How High Quality Parks and Public Spaces Create Economic, Social and Environmental Value*.
- Daneshmand, Ali Mohammad, (2018), A study of the sociability of public libraries, *Journal of Architecture*, Second Year, No. 8.
- Daneshpour, Seyed Abdolhadi, Sepehri Moghadam, Mansour, Charkhchian, Maryam, (2009), Explain the model of attachment to place and examining its various elements and dimensions, *Journal of Fine Arts*, No. 38.
- Hanks, L., Zhang, L., & Line, N. (2020). Perceived similarity in third places: Understanding the effect of place attachment. *International Journal of Hospitality Management*, 86, 102455.
- Hashas, M. (2003), 'Residents' Attachment to New Urbanist versus Conventional Suburban Developments', PhD dissertation in Community and Environmental design, North Carolina State University.
- Hashemnezhad , H., Yazdanfar, A. & Heidari, A. (2013). Comparison the Concepts of Sense of Place and Attachment to Place in Architectural Studies, *Malaysian Journal of Society and Space* ,9(1), 117- 107.
- Hernandez, B. (2001), Place Attachment: Conceptual and empirical questions. *Journal of Environmental Psychology*, No. 18, PP. 5 – 29.
- Hidalgo, M. C. & Hernandez, B. (2001), Place attachment: Conceptual and empirical questions, *Journal of environmental Psychology*, 21, pp. 273-281.
- Khanizadeh, Shahriyar, (2013), Library design in Iran and the world (principles and foundations of architecture and interior design of libraries from classical to contemporary) , the publication of the architectural art of the century.
- Lewicka, Maria (2009) What makes neighborhood different from home and city? Effects of place scale in place attachment, *Journal of Environmental Psychology*, xxx, pp.1-17.
- Low, S.M. and Altman, I. (1992), Place attachment: a conceptual inquiry, In Low, S.M. and Altman, I. (Eds.) *Place Attachment*, New York, Plenum Press, pp. 12, 1-12.
- Madanipour, Ali, Nourian, Farshad, (2012), public and private spaces of the city, published by Urban Planning and Processing Company.
- Masoumi, Masihollah, Mir Khatib, Asma, (2017), Investigating the effect of open spaces of residential complex in creating a sense of attachment to the place (Case study: residential complex of six hundred units in Mashhad), *Geographical Research Quarterly*, Volume 32, Number 3.
- Mehta, V.,& Bosson, J. K. (2010). Third places and the social life of streets. *Journal of Environment and Behavior*, 42, 779-805.
- Montgomery, J, (2006), *Community Strengthening through urban sociability*, urban cultures Ltd.
- Naeemi, Mohammad Reza, Habibi, Milad, (2019), A Study of the Application of Critical Regionalism and Deconstructivism Approaches in the Design of Two Public Projects in Tehran (Case Study: National Library, Tehran Book Garden), 3rd International Congress of Contemporary Civil Engineering, Architecture and Urban Planning, Tehran.
- Nokarizi, Nahid and Farbod, Sara, (2015), Strategies for increasing social interactions in the library in the direction of social sustainability, *International Conference on New Achievements in Architecture and Urban Management*.
- Oldenburg, R. (1999). *The great good place: Cafes, coffee shops, bookstores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community*. Washington: Marlowe & Company.
- Raymond, C. M., Brown, G., & Weber, D. (2010). The measurement of place attachment: Personal, community, and environmental connections. *Journal of Environmental Psychology*, 30(4), 422-434.
- Relph, E. (1976), *Place and place lessness*, London, Pion Limited.

- Riley, R (1992), Attachment to the ordinary landscape, In I. Altman and S. Low (Eds.) , Place attachment, Plenum Press, New York.
- Rubinstein, R. L & Parmelee, P. A (1992), Attachment to place and representation of life course by the elderly, Plenum Press, New York.
- Sajjadzadeh, Hassan, (2013), The role of place attachment in identifying urban squares (Case study: Hamadan Tomb Square), Bagh-e Nazar, Volume 10, Number 25.
- Scannell, Leila and Robert Gifford (2010), The relations between natural and civic place attachment and pro-environmental behavior, Journal of Environmental Psychology 30(3).
- Siavashpour, Bahram, Abrun, Ali Asghar, Mousavi, Seyedeh Mahsa, (2019), Approaches to the design of public spaces of urban socialization taken from the characteristics of the third place, Journal of Urban Studies and Urban Research, Volume 2, Number 4.
- Sadeghi, Fereshteh, Roya, Daneshgar Moghadam, Golrokh, Dejdar, Omid, (2012), Investigating the relationship between physical design in residential complexes and sense of attachment to space among residents (Case study: Imam Khomeini and Imam Reza residential complexes in Hamedan), Urban Management Quarterly, No. 30.
- Sarrafzadeh, Maryam, Mohammadi Monfared, Robab, Azar Soghli, Mohammad, (2017), Libraries as a place for social interaction, Scientific Communication Monthly, No. 2, Volume 42.
- Shumaker, S.A., and Taylor, R.B. (1983), Toward a clarification if people-place relationships: A model of attachment to place, In N. R. Feimer and E. S. Geller (Eds.) , Environmental Psychology: Directions and perspectives, New York, Praeger, pp.119-251.
- Stedman, R. C. (2003), is it really a social construction: The contribution of physical environment to Sense of place, Society and Natural Resources, Number 16.
- Taghavi Sangdehi, Seyed Mahmoud and Torkashvand, Abbas, (2014), The role of third urban places in improving social interactions, the first national conference in search of the city of tomorrow and the exploration of concepts and examples in the Islamic-Iranian city, Tehran.
- Tibaldes, F. (2003). Citizen-oriented city, (Mohammad Ahmadi-Nejad. Trans.). Tehran: Khak Press, 1th Publish.
- Tuan, Y.F. (1977), Space and place: The perspective of experience, University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Tuan, Y. F (1979), Space and place: humanistic perspective, In: Philosophy in Geography, pp. 387-427, S. Gale and G. Olson (Eds). D. Reidel, Dordrecht.
- Waxman, L. (2006). The Coffee Shop: Social and Physical Factors Influencing Place Attachment. Interior Design, 31(3), 35-53.
- Zamiri, Mahsa, Zamiri, Mohammad Reza, (2015), third place, 3rd International Conference on Applied Research in Civil Engineering, Architecture and Urban Management, Tehran, Khajeh Nasir al-Din Tusi University of Technology.
- www.arel.ir
- www.nlai.ir
- www.iranmall.com

مقدمه

تحولات اجتماعی و فرهنگی و به‌ویژه تحولات فناورانه چند دهه اخیر، نوعی نگاه جدیدی را نسبت به نقش و جایگاه کتابخانه و عملکرد آن ایجاد کرده است. امروزه، همگام با تحولات فناوری و دگرگونی‌های روزافزون، نهادهای اجتماعی، برای حفظ و بقای خود، به استفاده از شیوه‌های نوین و راهکارهای مؤثرتر نیاز دارند؛ بنابراین ضروری است که کتابخانه‌ها به شکلی کارآمد، خدماتی را که افراد جامعه خواهان آن هستند را فراهم سازند؛ بنابراین کتابخانه‌ها زمانی می‌توانند عملکرد موفقی داشته باشند که خدمات مناسبی بر پایه انتظارات و نیازهای مراجعین خود ارائه دهند و موجب دل‌بستگی کاربران به فضا شوند. ذکر این نکته حائز اهمیت است که معماری کتابخانه‌های عمومی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر میزان رضایت و دل‌بستگی مراجعان است.

از سال ۲۰۰۰ به دنبال نظریه اولدنبرگ^۱ کتابخانه نوعی مکان سوم است، بنابراین باید بستر استفاده و ارتباط جمعی شهروندان و کاربران باشد و بتواند به افزایش فرصت تعامل اجتماعی کمک نماید. علاوه بر آن کتابخانه‌ها به دلیل ارتباط با افراد مختلف جامعه، نقش ویژه‌ای را در ترویج علم و ارتقای فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی دارا هستند. طراحی کتابخانه‌ها به‌عنوان فضاهای عمومی، برای تشویق افراد به مطالعه و کمک به توسعه علمی و فرهنگی در جامعه باید به‌گونه‌ای باشند که زمینه‌های

لازم را در جهت افزایش میزان بهره‌گیری برای تمامی اقشار جامعه را فراهم سازند.

از جمله اهداف این پژوهش دستیابی به عواملی است که می‌تواند افراد گوناگون را تحت تأثیر خود قرار دهد و باعث جذب تمامی اقشار با هر رده سنی و جنسیتی شوند، نیازهای آن‌ها را برآورده سازد و گونه‌ای دل‌بستگی در آنها ایجاد کند. در این راستا پاسخگویی به سه پرسش اساسی زیر مورد نظر بوده است:

- چه عواملی موجب دل‌بستگی به مکان در فضاهای عمومی می‌شود؟

- کدام متغیرها، تأثیرگذاری بیشتری در ایجاد دل‌بستگی به مکان در نمونه مورد بررسی دارند؟

- راهکارهای طراحی کتابخانه به‌نحوی که در مخاطبین دل‌بستگی ایجاد کند، کدام‌اند؟

برای رسیدن به پاسخ سؤالات، ضمن مرور نظریه‌ها و رویکردهای دل‌بستگی به مکان در رابطه با مکان‌های سوم نظیر کتابخانه‌های عمومی، چندین کتابخانه موفق در سراسر جهان و ایران مورد بررسی قرار گرفت. سپس میزان تأثیرگذاری مؤلفه‌ها در نمونه باغ کتاب، از طریق پرسش‌نامه مورد سنجش قرار گرفت و در نهایت راهکارهایی برای ایجاد دل‌بستگی به مکان در مجموعه‌های فرهنگی نظیر کتابخانه‌های شهری ارائه شده است.

از پیامدهای توجه نکردن به طراحی کتابخانه‌ها می‌توان به کاهش میزان استفاده از کتابخانه، کاهش

نقش اجتماعی کتابخانه‌های عمومی و... می‌باشد. یکی از عوامل کم بودن تعاملات اجتماعی در کتابخانه‌های عمومی نبود امکان بحث و گفتگو در فضای داخل و محوطه کتابخانه‌هاست که این امر مانع ایجاد شبکه‌های اجتماعی و فعالیت‌های داوطلبانه می‌شود؛ بنابراین دستیابی به راه‌های حفظ بقای کتابخانه‌ها به عنوان یک مکان سوم و بستری برای تعاملات اجتماعی، امری ضروری به نظر می‌رسد.

روش تحقیق

روش تحقیق این نوشتار، روش کیفی و کمی می‌باشد. بخش کیفی پژوهش به تفسیر شرایط می‌پردازد و بر نقش محققان به منزله عنصری حیاتی در نتیجه حاصل از تحقیق تأکید خاص دارد. شیوه جمع‌آوری اطلاعات در این بخش، مطالعه کتاب‌ها، مقالات، اسناد و منابع چاپی، تصویری و اینترنتی به منظور دستیابی به مبانی نظری و استفاده از تجربیات سایر محققین و نیز درک مسئله می‌باشد که با جستجو در کتابخانه‌ها، پایگاه‌های اطلاعاتی، وبسایت‌ها، مشاوره‌ها و... حاصل شده و مؤلفه‌ها از میان متون استخراج شده‌اند. جهت دستیابی به مبانی نظری تحقیق، مفاهیمی چون مکان سوم، دلبستگی به مکان، دلبستگی به کتابخانه‌های عمومی به مثابه اولین فضای عمومی جامعه و قانون‌مندی‌های حاکم بر طراحی کتابخانه‌ها تدقیق شده و سپس به استخراج مؤلفه‌ها در قالب نموداری پرداخته شده است. در ادامه به بررسی و تحلیل دلبستگی به مکان در چهار کتابخانه موفق ایران، چون باغ کتاب تهران، کتابخانه ملی ایران، کتابخانه جندی شاپور و کتابخانه قلم پرداخته

شده است. در نهایت داده‌ها از روش‌های انعطاف‌پذیری مورد تحلیل و تفسیر قرار گرفتند و راهکارهایی برای طراحی کتابخانه به عنوان مکان سوم با رویکرد ایجاد دلبستگی به مکان در کاربران ارائه شده است.

در بخش کمی به سنجش مؤلفه‌ها و مدل مفهومی در یکی از نمونه‌های موردی پژوهش پرداخته شده است. ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه‌ای با ۲۷ پرسش اصلی است که با احتساب بخش‌های فرعی، شامل ۳۵ پرسش بسته و یک پرسش باز است. پرسش‌ها (گویه‌ها) در شش بخش اصلی به سنجش مؤلفه‌های دلبستگی به مکان در مجموعه باغ کتاب پرداخته است. برای اطمینان از روایی پرسش‌نامه‌ها از نظرات کارشناسان و استادان دو حوزه کتابداری و معماری استفاده شد که نظرات آن‌ها در پرسش‌های پرسش‌نامه اعمال گردید. همچنین پایایی پرسش‌های هم طیف، در هر بخش به صورت جداگانه و به کمک ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردید و در جدول ۱ قابل مشاهده است. آلفای کرونباخ بخش‌های اصلی پرسش‌نامه در مجموع نشان‌دهنده پایایی مناسب ابزار گردآوری داده‌هاست. برای تعیین تعداد نمونه‌های آماری، از فرمول انتخاب حجم نمونه با جامعه نامحدود و متغیر کیفی استفاده شد و عدد ۹۶ به دست آمد. نگارندگان برای دقیق‌تر شدن نتایج تحقیق، حجم نمونه را به ۱۰۶ افزایش دادند. لازم به ذکر است پرسش‌نامه‌ها به صورت تصادفی بین مراجعه‌کنندگان به مجموعه باغ کتاب توزیع شده است و محاسبه و تحلیل داده‌ها و استنتاج‌های آماری به کمک نرم‌افزار SPSS 26 انجام شده است.

جدول شماره ۱: موضوع پرسش‌های پرسش‌نامه و آلفای کرونباخ هر گروه (منبع: نگارندگان)
Table 1: Subject Questionnaire Questions and Cronbach's Alpha for each group (Source: Authors)

ردیف	موضوع کلی پرسش‌ها	تعداد گویه‌ها	شماره گویه‌ها	آلفای کرونباخ
۱	مؤلفه‌های کالبدی	۷	۱۵ تا ۹	۰٫۸۸۰
۲	مؤلفه‌های اجتماعی	۷	۲۲ تا ۱۶	۰٫۸۵۱
۳	مؤلفه‌های عملکردی	۴	۲۶ تا ۲۳	۰٫۸۲۳
۴	مؤلفه‌های معنایی	۲	۲۸ تا ۲۷	۰٫۸۶۸
۵	مؤلفه‌های احساسی	۴	۳۲ تا ۲۹	۰٫۸۴۷
۶	مؤلفه‌های زمانی	۲	۳۴ تا ۳۳	
	مجموع	۲۶	۳۴ تا ۹	

پیشینه تحقیق

تحقیق حاضر از سه مفهوم کلی دلبستگی به مکان، مکان سوم و کتابخانه‌های عمومی تشکیل شده است. در خصوص دلبستگی به مکان هیدالگو^۱ و هراندز^۲ (۲۰۰۱) تعریفی را برای دلبستگی به مکان آورده‌اند: «یک پیوند احساسی بین افراد در یک محیط خاص»، شوماخر و تیلور نیز معتقدند که دلبستگی به مکان: «پیوند احساسی مثبت، بین شخص با مکان خاص است که ویژگی اصلی آن تمایل شخص به حفظ ارتباط نزدیک با چنین مکانی می‌باشد»، (Alexander, 2008: 8). مطالعات دانشپور نشان می‌دهد: هرچه میزان دلبستگی افراد نسبت به مکان افزایش یابد، میزان پاسخگویی آن‌ها به مشارکت در حفظ و نگهداری آن نیز افزایش می‌یابد (دانشپور و همکاران: ۱۳۸۸). مطالعات صورت گرفته در زمینه دلبستگی به مکان بر عوامل گوناگونی اشاره داشته‌اند که می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

مطالعاتی که به عامل زمان اشاره داشته‌اند: (Low & Altman, 1992: 1-12 و Bonaiuto et al, 1999: 152-172). مطالعاتی که به ویژگی‌های فردی کاربران اشاره دارند و نشان می‌دهند میزان دلبستگی از فردی به فرد دیگر متفاوت است (Tuan, 1977). نتایج پژوهش ریوند و همکاران (۲۰۱۰) با هدف سنجش دلبستگی به مکان، وابستگی فردی، جمعی و محیطی نشان می‌دهد، مخاطبین دلبستگی‌هایی را با توجه به جنبه‌های طبیعی و فیزیکی منطقه و همین‌طور جنبه‌های مردمی و اجتماعی در خود احساس می‌کنند. خلاصه‌ای از مطالعات مرتبط با ادبیات دلبستگی به مکان در **جدول ۲** آمده است.

مکان سوم مفهوم نسبتاً جدیدی است که در دهه ۹۰ مطرح شده تنها طی چند سال اخیر وارد جامعه شهرسازی کشورمان شده است و همچنان بسیاری با این مفهوم آشنا نیستند، بنابراین منابع و پژوهش‌های اندکی را می‌توان داخل ایران یافت که به این مفهوم و مشخصاً به در ارتباط آن با مفاهیم اجتماعی پرداخته باشد. اصطلاح مکان سوم که اولین بار توسط ری اولدنبرگ جامعه‌شناس آمریکایی در کتاب «مکان خوب عالی» به کار رفت، به عنوان مکانی برای پناه بردن از خانه و کار لقب گرفت. مکانی که امکان دیدار و مرادده با دوستان، همسایگان، همکاران و حتی غریبه‌ها را فراهم می‌آورد و باعث افزایش دلبستگی مردم به هم

می‌شود و تعاملات اجتماعی و حس تعلق به مکان را نزد مردم افزایش می‌دهند (Oldenburg, 1999). در ادامه محققانی پژوهش‌های خود را در زمینه مکان سوم ادامه دادند، از جمله: تقوی و ترکاشوند در مقاله‌ای با عنوان «نقش مکان‌های سوم شهری در بهبود تعاملات اجتماعی» به معرفی مکان‌های سوم در شهر و بیان ویژگی‌های آنها پرداخته‌اند (تقوی سنگدهی و ترکاشوند، ۱۳۹۳). همچنین متا و بوسن، (۲۰۱۰) در مقاله‌ای با عنوان «مکان‌های سوم و زندگی اجتماعی خیابان‌ها» به بررسی ویژگی‌های مؤثر مکان سوم در ایجاد تعاملات اجتماعی پرداخته‌اند.

کتابخانه‌های نوعی فضاهای عمومی هستند و اهمیت آنها در همه جوامع به‌خوبی شناخته شده است. از جمله تحقیقات انجام شده در ارتباط با کتابخانه به‌عنوان بستری برای تعاملات اجتماعی می‌توان به (اندیشمند، ۱۳۹۷) اشاره کرد که در مقاله‌ای با عنوان «بررسی اجتماع‌پذیر بودن کتابخانه‌های عمومی»، به اثرگذاری اجتماعی کتابخانه‌ها اشاره نموده و به مقوله اجتماع‌پذیری در کتابخانه‌ها پرداخته است. همچنین نوکاریزی و فرید (۱۳۹۴) و صراف‌زاده و همکاران، (۱۳۹۶) راهکارهای برای افزایش تعاملات اجتماعی در کتابخانه ارائه داده‌اند.

تعداد پژوهش‌هایی که دلبستگی مکان را در ارتباط با کتابخانه به‌عنوان مکان سوم بررسی می‌کنند، بسیار اندک هستند. اما از میان همین تعداد اندک نیز نگارندگان پژوهشی که مؤلفه‌های دلبستگی به مکان در آن تحلیل و راهکارهایی جهت طراحی ارائه شده باشد، نیافتند و اکثر تحقیقات به بررسی و سنجش میزان دلبستگی به مکان پرداخته‌اند. درحالی‌که نیاز به انجام چنین پژوهشی در جوامع امروزی که در آن شبکه‌ها و رسانه‌های اجتماعی ارتباط حضوری را به حداقل رسانده‌اند و به‌خصوص در جامعه ما که با کمبود فضاهای جمعی به‌عنوان بستری برای تعاملات اجتماعی روبه‌رو هستیم، احساس می‌شود.

مبانی نظری

فضای عمومی

فضاهای عمومی مهم‌ترین بخش شهرها و محیط‌های شهری هستند. در چنین عرصه‌هایی بیشترین تماس، ارتباط و تعامل بین انسان‌ها رخ می‌دهد. این عرصه‌ها تمام بخش‌های بافت شهری را که مردم به آن دسترسی فیزیکی

جدول ۲: مرور مؤلفه‌های دلبستگی به مکان از دید پژوهشگران و محققین (منبع: نگارندگان)

Table 2: Review of components of place attachment from the perspective of researchers and researchers (Source: Authors)

پژوهشگران	مؤلفه‌ها	پژوهشگران	مؤلفه‌ها
Anton & Lawrence, 2014	دسترسی به کتابخانه، ایمنی، زیبایی، عناصر طبیعی، مبلمان و تجهیزات، امکانات	Hidalgo & Hernandez, 2001	امنیت و راحتی، آرامش، خاطره انگیزی
Stedman, 2003	رضایتمندی، پاسخگویی به نیازها، هویت‌مندی، خاطره انگیزی، میزان تحصیلات، ابعاد کالبدی، دسترسی به کتابخانه، ایمنی، زیبایی، عناصر طبیعی، مبلمان و تجهیزات، امکانات	Brown & Werner, 1985	مشارکت مردم، تعاملات اجتماعی، سن، جنسیت، وضعیت تأهل، میزان تحصیلات، شغل، ایمنی، زیبایی عناصر طبیعی، امکانات، مبلمان و تجهیزات
Shumaker & Taylor, 1983	تعامل عاطفی، پاسخگویی به نیازها، مدت اقامت در هر بار مراجعه، جمعیت اجتماعی، همگن بودن کاربران و مخاطبین، حریم شخصی، فضاهای جمعی، دسترسی به کتابخانه، ایمنی، زیبایی، عناصر طبیعی، مبلمان و تجهیزات، امکانات	Tuan, 1977	مشارکت مردم، امنیت و راحتی، تعاملات اجتماعی، حمایت اجتماعی، همگن بودن کاربران و مخاطبین، حریم شخصی، فضای جمعی، مدت عضویت در کتابخانه، مدت اقامت در هر بار مراجعه
Low & Altman, 1992	امنیت و راحتی، حمایت اجتماعی، تعاملات اجتماعی، همگن بودن کاربران و مخاطبین، حریم شخصی، فضای جمعی	Waxman, 2006	مبلمان و دکور جذاب، بوی خوب، مبلمان راحت، تمیزی، نور مناسب، تعاملات اجتماعی، اعتماد و احترام، حمایت اجتماعی
Relph, 1976	تعاملات اجتماعی، تنوع فعالیتی، هویت‌مندی، خاطره انگیزی، مدت عضویت در کتابخانه، آسایش اقلیمی محیطی	Bonaiuto, 1999	مشارکت مردم، امنیت و راحتی، تعاملات اجتماعی، حمایت اجتماعی، همگن بودن کاربران و مخاطبین، حریم شخصی، فضای جمعی، سن، جنسیت، وضعیت تأهل، میزان تحصیلات، شغل
دانشپورو دیگران، ۱۳۸۸	آرامش - تعامل عاطفی - تنوعی فعالیتی - پاسخگویی به نیازها - آسایش اقلیمی محیطی - چیدمان کارآمد - خاطره انگیزی	چرخچیان، ۱۳۸۸	تنوع فعالیتی، تعامل عاطفی
Lewicka, 2009	سن - میزان تحصیلات	Scannell & Gifford 2010	تعلق خاطر

مکان سوم^۵

مکان سوم نه خانه است نه محل کار، بلکه مکانی است میان این دو برای ملاقات با دوستان، استراحت و جایی برای خوردن و نوشیدن بدون فشار و استرس. اولدنبورگ مکان سوم را این‌گونه تعریف می‌کند: مکان‌های سوم، مکان‌هایی هستند که مردم می‌توانند در آنجا در کنار یکدیگر جمع شده و با هم ارتباط برقرار می‌کنند. در مقابل مکان اول (خانه) و مکان دوم (محل کار)، مکان سوم به مردم اجازه می‌دهد که در کنار یکدیگر بوده و از گفتگو کردن و در کنار هم بودن لذت ببرند گوشه خیابان‌ها، کافی‌نت‌ها، قهوه‌خانه‌ها، کتابخانه‌ها و دیگر مکان‌های سوم به‌عنوان قالب اجتماعات سرزنده و اساس حضور پررنگ مردم هستند (ضمیری، ۱۳۹۴: ۳).

و بصری دارند، در برمی‌گیرد (Tibaldes, 2003: 15). همچنین والرز در این زمینه معتقد است: فضای عمومی فضایی است که در آن با غریبه‌ها سهیم هستیم، مردمی که اقوام، دوستان یا همکار ما نیستند (مدنی پور، ۱۳۹۱: ۲۱۵). کرمونا^۶، فضای عمومی را فضایی قابل دسترس برای همه اقشار، ارائه‌دهنده آزادی عمل و حق موقت تعریف می‌کند، و آن را صحنه‌ای برای رفتار و نمایش و زمینی مشترک و بی‌طرف برای تعاملات اجتماعی می‌داند (Carmona et al, 2004). به طور کلی فضاهای عمومی بایستی قادر به پاسخگویی به نیازهای روحی انسان باشد و سطح کیفی مطلوب را برای ساکنین ارائه دهند (علی مردانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۷).

داشته باشند، پذیرای گروه‌های مختلف اجتماعی باشند و فضای مناسب برای تعامل آنان با یکدیگر ایجاد کنند.

دلبستگی مکانی

در لغت‌نامه دهخدا از دلبستگی به معنای محبت، رغبت، دوستی، مودت، عشق و گرایش خاطر یاد می‌شود. دلبستگی به مکان به‌عنوان یک مفهوم، رابطه و نقطه اتصال بین مردم و مکان‌هاست (سجادزاده، ۱۳۹۲). امروزه مفهوم دلبستگی به مکان، نقش مهمی را در مطالعات روان‌شناسی محیط بازی می‌کند. دلبستگی به مکان، زنجیره‌ای میان افراد و محیط‌های معنادار است. دلبستگی به مکان، فرهنگ‌ها، دوستان، غریبه‌هایی که مفهوم مشترکی با مکان دارند به یکدیگر پیوند می‌دهد (Hanks, Zhang & Line, 2020: 1).

دلبستگی به مکان رابطه عاطفی فرد با مکان است که ریشه در خصوصیات و تجارب گذشته فرد دارد. مکان باید بتواند پاسخگو نیازها و انتظارات انسان باشد و ظرفیت‌های پاسخگویی به این نیازها و انتظارات را داشته باشد. دلبستگی به مکان بر اساس تعامل شناختی، عاطفی و عملکردی بین افراد، گروه‌ها و مکان کالبدی اجتماعی در طول زمان شکل می‌گیرد (صادقی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۵۴). بر اساس نظریه هشاس، دلبستگی فرایندی از رضایت‌مندی می‌باشد که با مرتفع شدن نیازها و توقعات از تجارب افراد به وجود می‌آید و به بقا و پایداری توسعه و علاقه (شامل مراقبت، توجه، حمایت) و احساس امنیت و راحتی می‌انجامد. نیازها و توقعات کنونی نیز از تجارب قبلی با ترکیب عوامل اجتماعی و حسی و شناختی و رفتاری به‌علاوه تفکر خود شخص حاصل می‌شود (Hashas, 2003).

دلبستگی به مکان برخاسته از فعالیت‌ها و تعاملات بین «انسان و مکان» و «انسان و انسان» در یک مکان خاص است. وجود و سطح بالای دلبستگی به یک مکان، سبب اهمیت آن مکان برای فرد و افزایش مشارکت و افزایش سطح تعاملات اجتماعی شهروندان می‌شود (آروین، ۱۳۹۷: ۸۸).

عوامل مؤثر به دلبستگی مکانی در مکان سوم

به دلیل محوریت موضوع دلبستگی به مکان در این پژوهش، شناسایی شاخص‌ها و عوامل تأثیرگذار در این موضوع لازم می‌باشد. برای بررسی شاخص‌های مختلف دلبستگی به مکان نظریات متنوعی موجود است. از نظر برخی از محققین به‌طور کل دلبستگی به مکان

تعاملات اجتماعی جزئی از ماهیت انسان‌هاست، و مردم برای ایجاد این تعاملات به مکان‌هایی جهت گذراندن ساعاتی لذت‌بخش، بدون داشتن هدفی خاص و مشخص که زمینه را برای معنا بخشیدن به زندگی غیررسمی و ترمیم زندگی رسمی و خانوادگی ایجاد می‌کند، نیاز دارند. مکان سوم پتانسیل ایجاد فرصت‌هایی برای در کنار هم قرارگرفتن افراد و برقراری روابط اجتماعی را دارد (سیاوش پور و دیگران، ۱۳۹۸: ۳).

کتابخانه به‌عنوان مکان سوم

از سال ۲۰۰۰ به بعد کتابخانه به‌عنوان یک مکان سوم مطرح شد. در واقع مفهوم کتابخانه به‌عنوان مکان برمی‌گردد به اثر اولدنبرگ جامعه‌شناس آمریکایی که ایده مکان سوم را مطرح کرد.

کتابخانه‌ها می‌توانند با ایجاد فضایی دوستانه جهت تبادل و گفت‌وگو حس آرامش و لذت از مکان را در کاربران خود ایجاد کرده و یکی از مکان‌های سوم مورد اشاره اولدنبرگ باشند. کتابخانه می‌تواند جایی برای گردهمایی‌های غیررسمی و رسمی افراد، دوست-یابی و آشنایی افراد با یکدیگر، تفریح و گذراندن اوقات فراغت، بحث و گفتگوهای علمی، برای جامعه‌پذیری، گپ و گفت، مطالعه گروهی دانش‌آموزان، جلسات گروهی اجتماعی، سخنرانی نویسندگان کتاب‌های برگزیده، به‌عنوان محیطی امن برای نوجوانان، مکانی برای خواندن داستان برای کودکان، برای خوانش گروهی، برای جلسات جمع‌خوانی نوسوادان و... مورد استفاده قرار گیرد، برای ایفاکردن چنین نقش‌هایی نیاز است که کتابخانه فضاهایی همچون بوفه، زمین‌های بازی کودکان، اتاق‌های نشست، کلاس‌های آموزشی و اتاق کنفرانس داشته باشد. در عصری که شبکه‌های اجتماعی مروج فردگرایی و ارتباطات مجازی هستند و ارتباطات واقعی به حداقل خود رسیده است، کتابخانه‌ها می‌توانند با فراهم آوردن فضایی برای دیدارهای حضوری افراد، نقش مکان سوم را در جامعه ایفا کنند (صراف‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۳) و بستری برای ارتقای زندگی اجتماعی باشند. مفهوم زندگی اجتماعی بسیار وسیع‌تر از فضاها یا مکان‌های عمومی در شهر است و بر مجموعه‌ای از روابط اجتماعی دلالت دارد. ملاقات کردن، سلام و احوالپرسی، بحث در مورد وقایع و مسائل روز بخشی از رفتارها در زندگی اجتماعی به‌شمار می‌روند (مونتگومری، ۲۰۰۶): بنابراین کتابخانه‌ها به‌عنوان مکان سوم می‌توانند نقش پررنگی در زندگی اجتماعی مردم

معنایی: مفهوم دل‌بستگی به مکان در قلمرو و تداعی معانی مربوط به جنبه‌های روان‌شناسی و ادراکی تجربه محیطی است و در این محدوده دل‌بستگی به مکان به‌عنوان نقطه اتصال فرد و محیط تعریف می‌شود (Her-nandez, 2001: 121). مطالعات «استدمن» نشان می‌دهد که معانی نمادین مکان نقش مهم در دل‌بستگی به مکان ایجاد می‌کند (Stedman, 2003: 682).

احساسی: یکی از ویژگی‌های اصلی دل‌بستگی به مکان روابط احساسی نزدیک با مکان است. به این ترتیب دل‌بستگی به مکان پیوندی مؤثر و ماندگار را با مکان‌هایی که مردم از آن استفاده می‌کنند برقرار کرده و در آنجاست که آن‌ها احساس آرامش بیشتری دارند (معصومی و میرخطیب، ۱۳۹۶: ۵۶).

عوامل فردی: میزان دل‌بستگی به مکان از فردی به فرد دیگر متفاوت است (Tuan, 1979, 399). افراد بر اساس ترجیحات آگاهانه‌ای که ناشی از خصوصیات و ویژگی‌های فردی آنها است. مکان‌ها را انتخاب می‌کنند و به آن دل‌بسته می‌شوند. فردیت فرد در جهت‌گیری اجتماعی و نحوه توسعه ارتباطات اجتماعی وی دارای اهمیت است (Rilcy, 1992: 19).

عامل زمان: در روند شکل‌گیری دل‌بستگی به مکان عامل زمان نیز دخالت دارد. طول مدت آشنایی افراد با یک مکان، میزان استفاده از آن و طول مدت سکونت در آن عاملی است که گاه بدون توجه به سایر ابعاد سبب بروز دل‌بستگی به مکان در افراد و گروه‌ها می‌گردد (صادقی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۵۵).

با توجه به مطالعات انجام شده در رابطه با حس دل‌بستگی به مکان، چارچوب نظری پژوهش به صورت زیر ارائه می‌شود (تصویر ۱).

نمونه‌های موردی

انتخاب اولیه کتابخانه‌ها، بر اساس بررسی ویژگی‌های مختلف (مانند: مساحت، وجود فضاهای متنوع کارکردی، کالبد طراحی شده برای کاربری کتابخانه، تعداد منابع، تعداد اعضا و میزان رضایت‌مندی مخاطبین) در کتابخانه‌های عمومی شهرهای بزرگ ایران می‌باشد. در جدول ۳، اسامی ۱۰ کتابخانه برتر ایران را مشاهده می‌نمایید. در نهایت از بین نمونه‌های یافت شده، ۴ تا از کتابخانه‌هایی که در مسابقات متفاوت ملی و بین‌المللی حائز رتبه شده‌اند به‌عنوان نمونه‌های موردی پژوهش حاضر انتخاب شده‌اند.

ناشی از تعامل افراد با مکان، معانی و ویژگی‌های مرتبط محیطی که فرد را اغلب به ماندن در آن می‌کند است. بر این اساس عواملی که در دل‌بستگی به مکان برخی تأثیر می‌گذارند به سه دسته عوامل احساسی، معنایی و عملکردی تقسیم می‌شوند (سجادزاده، ۱۳۹۲: ۷۰). دیگر عوامل تأثیرگذار در موضوع دل‌بستگی مکان را در سه دسته عوامل: توانایی پاسخگویی مکان به نیازهای فرد، تأثیرات حسی در رابطه با مکان و میزان تجارب قبلی فرد از مکان دسته‌بندی می‌کنند. در کل بررسی مطالعات در این زمینه به عوامل مختلفی در این رابطه اشاره می‌کنند که می‌توان به نقش عوامل فرهنگی، اجتماعی و فردی، عوامل کالبدی، به کمک عوامل زمینه‌ای، عامل زمان و عوامل فعالیتی و تعاملی اشاره کرد (Hashemnezhad et al, 2013).

عوامل کالبدی: نقش بعد کالبدی مکان بر دل‌بستگی به مکان؛ اشاره مستقیم به وجود تسهیلات و خدمات، نوع ساماندهی، نحوه دسترسی، ترکیب هندسی و تزئینات دارد (صادقی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۵۵).

عوامل اجتماعی: اصولاً روان‌شناسی محیط نه تنها با بعد کالبدی مکان بلکه با بعد اجتماعی مکان نیز سروکار دارد. ارتباط مثبت بین فرد و مکان کالبدی و احساس رضایت روحی او، با ارتباطات اجتماعی موجود در مکان در رابطه است. چنان‌که کسب تجارب و برقراری تعاملات اجتماعی که برای فرد در مکان اتفاق می‌افتد، امکان معنا بخشیدن به آن را برای وی میسر می‌نماید (دانشپور و همکاران، ۱۳۸۸: ۴۲).

عوامل عملکردی: یکی از مؤثرترین ویژگی‌های مکان که در ارتقای دل‌بستگی افراد به آن مکان نقش دارد. فعالیت‌ها و تعاملات بین انسان - مکان است (Rub-istain & Parmelee, 1992; Relph, 1976; Low & Altman, 1992). در واقع این امر ریشه در نحوه تعامل افراد با مکان کالبدی و اجتماعی در قالب تعاملات شناختی، رفتاری، عاطفی و معنایی دارد که نتیجه آن دل‌بستگی به مکان است: به این ترتیب که نوع فعالیت‌های موجود در مکان، سبب کسب معنا از مکان می‌گردد و کسب معنا، خود زمینه‌ساز دل‌بستگی به مکان است (Relph, 1976; Brown, 1992; Low & Altman, 1992). مطالعات نشان می‌دهد دل‌بستگی به مکان با وجود رویدادها و مراسم دوره ای یا فعالیت‌های مداوم و حاکم بر مکان تقویت می‌گردد (Low & Altman, 1992: 7).

تصویر ۱: مدل مفهومی عوامل مؤثر در دلبستگی به مکان در مکان سوم، (منبع: نگارندگان)

Figure 1: Conceptual model of factors affecting place attachment in the third place, (Source: Authors)

جدول ۳: فهرست کتابخانه‌های برتر شهرهای بزرگ ایران، (منبع: نگارندگان)

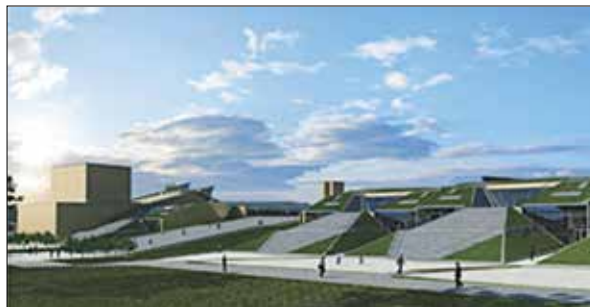
Table 3: List of top libraries in major cities of Iran, (Source: Authors)

ردیف	عنوان کتابخانه	شهر	سال	معمار	زیربنا (مترمربع)	برنده جایزه
۱	کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران	تهران	۱۳۴۳	بهمن پاک نیا	۱۸,۶۰۰	----
۲	کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه شیراز	شیراز	۱۳۵۴	محمدرضا مقتدر	۸,۴۰۰	----
۳	کتابخانه آستان قدس حرم مطهر رضوی		۱۳۷۳	مدارک مستندی وجود ندارد	۲۸,۸۰۰	----
۴	کتابخانه مرکزی و مرکز اطلاع‌رسانی شهرداری اصفهان	اصفهان	۱۳۸۱	محمدرضا قانعی و علی شیخ‌الاسلام	۱۲,۰۰۰	----
۵	کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران	تهران	۱۳۸۳	یوسف شریعت‌زاده	۹۷,۰۰۰	برگزیده در سومین دوره جایزه کتابخانه سبز ایفلا، ۱۸٪
۶	کتابخانه علم و صنعت	تهران	۱۳۸۷	فرهاد احمدی	۱۲,۰۰۰	----
۷	کتابخانه قلم	مشهد	۱۳۹۳	احسان درری جبروتی و محمد کلانته آهنی	۶,۷۰۰	برگزیده سوم ساختمان‌های چند عملکردی، بنیاد جایزه معماری ایران
۸	باغ کتاب تهران	تهران	۱۳۹۶	سام طهرانچی	۶۵,۰۰۰	رتبه اول جایزه در گروه ساختمان‌های معماری ۱۳۹۶، رتبه دوم جایزه معماری آسیا در گروه ساختمان‌های عمومی، برلین ۲۰۱۷
۹	کتابخانه مرکزی امام خمینی مشهد	مشهد	۱۳۹۷			----
۱۰	کتابخانه جندی شاپور	تهران	۱۳۹۸	مدارک مستندی وجود ندارد	۳,۳۰۰	در سال ۲۰۱۷ جایزه برترین مال جهان را از نظر ابعاد و فضاهای خدماتی، فرهنگی و تفریحی دریافت کرد

تصویر ۳: فضای داخلی باغ کتاب تهران (منبع: www.irna.ir)

Picture 3: Interior of Tehran Book Garden
(Source: www.irna.ir)

تصویر ۲: نمای خارجی باغ کتاب تهران (منبع: www.arel.ir)

Picture 2: Exterior view of Tehran Book Garden
(Source: www.arel.ir)

جدول ۴: مهم‌ترین مؤلفه‌های کیفی مجموعه باغ کتاب با رویکرد دلبستگی به مکان (منبع: نگارندگان)

Table 4: The most important qualitative components of the Book Garden Complex with a place attachment approach (Source: Authors)

ملاحظات طراحی	مؤلفه
حضور پهنه گسترده نور (پنجره‌های سرتاسری، نورگیرهای سقفی) استفاده از بام سبز (پوشیده شدن سراسر بام باغ کتاب با بیش از ۲ هکتار فضای سبز) استفاده از فضای سبز در داخل ساختمان	استفاده از عناصر طبیعی
اتاق بازی مادر و کودک (فضایی برای آرامش کودکان) مرکز آموزش باغ کتاب (وجود شش فضای متفاوت بر اساس هر گروه سنی)	همه‌شمول بودن فضا
وجود فضاهایی جهت تعاملات اجتماعی و انجام کارهای گروهی	توجه به فضاهای تجمع انسانی
کافه بازی (فضایی مناسب برای گذراندن وقت، همراه با نوشیدنی سرد و گرم) فروشگاه محصولات هنری (فضایی برای بازدید و خرید محصولات هنری) کافه رستوران (فضایی برای ناهار خوردن افراد مجموعه) کافی‌شاپ (فضایی برای نوشیدن و تعامل و گفتگو) باشگاه همکاران (فضایی برای مطالعه فردی و گروهی و جهت انجام پروژه‌های دانشجویی) سینما	تنوع عملکردی
به اقتضای عوامل مختلف قابلیت تغییر چیدمان فضا به سرعت و سهولت وجود دارد.	انعطاف‌پذیری
وجود مجسمه‌های نوستالژیک که یادآور خاطرات کارتون‌های دوران کودکی است.	خاطره‌انگیزی
بخش نوای موسیقی در فضای ورودی	غناي حسی
باغ علم کودک (۴ داستان در مورد: بدن، شهر، خانه، کره زمین و فضا در فرایندی بازی محور) باغ علم نوجوان (گردش علمی در بزرگ‌ترین شهربازی)، سرزمین فکریازیا (فضایی علمی و تفریحی جهت انجام بازی‌هایی که به تقویت هوش و خلاقیت می‌انجامد).	فضا و کالبد به‌مثابه کلاس درس

ورودی‌ها و پلکان‌های منتهی به بام و سطوح چمن شده با زوایای تیز و شکسته شکل گرفته است (تصویر ۲). نمای غربی بنا دیواری شیشه‌ای است که با زاویه و به صورت قطری بر روی زمین می‌نشیند. نماهای شمالی و جنوبی ساختمان دو دماغه شیشه‌ای با زوایای تیز و خطوط

باغ کتاب تهران
باغ کتاب تهران، بنایی عظیم و از پروژه‌های عمومی واقع در اراضی عباس‌آباد است. این پروژه با زیربنای ۶۵ هزار مترمربع همانند آسمان خراشی خوابیده بر سطح زمین است. حجم این ساختمان در ضلع شرقی از ترکیب

کتابخانه ملی ایران

ساختمان کتابخانه ملی ایران نگه‌دارنده کلیه آثار نوشتاری، دیداری، شنیداری یا به عبارتی، کلیه آثار فکری و فرهنگی کشور است که در اسفند ۱۳۸۳ افتتاح و مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. طراحی ساختمان با ارجاع به معماری قبل و بعد از اسلام انجام شده است. توجه به عوامل اقلیمی، فرهنگ و سابقه تاریخی کشور و پرهیز از تقلید جز معیارهای اصلی طراحی بوده است. زمین محل احداث با وسعتی در حدود ۶۲۰۰ مترمربع در اراضی عباس‌آباد قرار دارد (خان‌زاد، ۱۳۸۹: ۱۸۸).

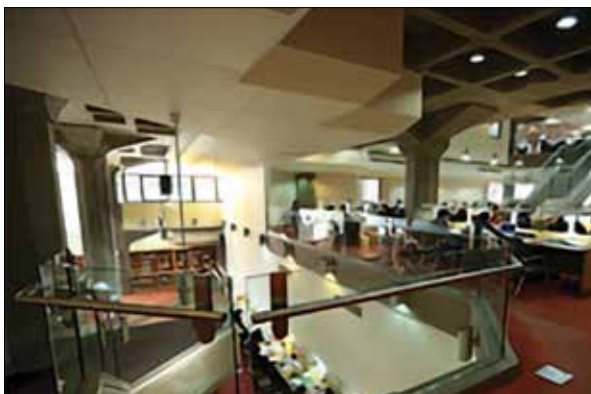
کتابخانه ملی، بنایی هشت طبقه می‌باشد که به علت شیب زمین، چهار طبقه اول جناح شمالی در قسمت فوقانی، زیرزمین واقع شده است و در جنوب همه طبقات بر روی سطح زمین قرار دارند (نعیمی و حبیبی، ۱۳۹۸: ۹).

ساختمان با استفاده هم‌زمان از مصالح و تکنولوژی مدرن همچون بتن در کنار مصالح محلی چون آجر سعی در به تعادل رساندن امر محلی و امر جهانی داشته است (تصویر ۴). همسویی بنا با محیط (باتوجه به زمینه جغرافیایی، آب‌وهوا، نور و توپوگرافی)، ایجاد فضای سبز در شاه‌نشین‌های طبقات در حجم و استفاده از نور روز و همسویی با طبیعت از دیگر ویژگی‌های بارز این پروژه می‌باشد. نورگیرها علاوه بر اینکه منظرهایی از آسمان را نشان می‌دهند چنان طراحی شده‌اند که در دمای بالای تابستان تهران مشکلی ایجاد نمی‌کند. بازشوه‌های بنا و شاه‌نشین‌های دورتادور، هوا را نیز علاوه بر نور در ساختمان به گردش درمی‌آورند (تصویر ۵). عنصر آب در محوطه کتابخانه ملی، یادآور معماری سنتی باغ ایرانی است که در آن روحیه آرامش و بازتاب نور بسیار زیاد

مورب‌اند که در سمت جنوبی از زمین بلند شده و به روی پیلوت قرار دارد. باغ کتاب تهران بدون بازگشت به گذشته، با استفاده از عناصر تاریخی و با استفاده از زوایای تیز و خطوط قطری، گوشه‌های غیرکاربردی، آشکار بودن تأسیسات، دسترسی عمومی به بام، انفصال و عدم یکپارچگی در طرح، رعایت نکردن تناسبات رایج و عدم تقارن‌گویی تمام سنت‌های تاریخ معماری را در نقطه‌ای متزلزل قرار داده و به جای توجه به ارزش‌های رایج معماری به ارزش‌های در حاشیه مانده، پرداخته است (نعیمی و حبیبی، ۱۳۹۸: ۸ و ۹).

معماری داخلی باغ کتاب به صورت روباز و شفاف طراحی شده و کوشیده شده عناصر موجود در فضا کاملاً پویا و انعطاف‌پذیر باشند تا به اقتضای عوامل مختلف به سرعت و سهولت چیدمان فضا تغییر یابد (تصویر ۳).

این مجموعه چندمنظوره، فضایی برای تبادل، گفتگو با محوریت مطالعه ایجاد نموده و توانسته لقب یکی از بزرگ‌ترین مراکز فروش کتاب در جهان را به خود اختصاص دهد. این مجموعه در چند ساختمان بسیار بزرگ خلاصه می‌شود که هر ساختمان به رده سنی و به موضوعات متفاوتی اختصاص یافته است. سالن‌های مجموعه باغ کتاب تهران شامل: نمایشگاه‌های متعدد، پارک علم و فناوری کودکان، گالری‌های هنری، سالن تئاتر، سینما، استودیوی پخش تلویزیونی، کافی‌شاپ و رستوران می‌باشد. ساختمان باغ کتاب در پنج طبقه بین سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۶ به اجرا رسیده است و از ۱۳ بلوک مجزا و نیمه مجزا تشکیل شده است (www.arel.ir). جمع‌بندی مؤلفه‌ها و ملاحظات طراحی مجموعه باغ کتاب مطابق جدول ۳ معرفی می‌گردد.

تصویر ۵: فضای داخلی کتابخانه ملی (منبع: www.nlai.ir)
Figure 5: Interior of the National Library
(Source: www.nlai.ir)

تصویر ۴: نمای خارجی کتابخانه ملی (منبع: www.nlai.ir)
Figure 4: Exterior view of the National Library
(Source: www.nlai.ir)

جدول ۵: مهم‌ترین مؤلفه‌های کیفی کتابخانه ملی با رویکرد دلبستگی به مکان (منبع: نگارندگان)

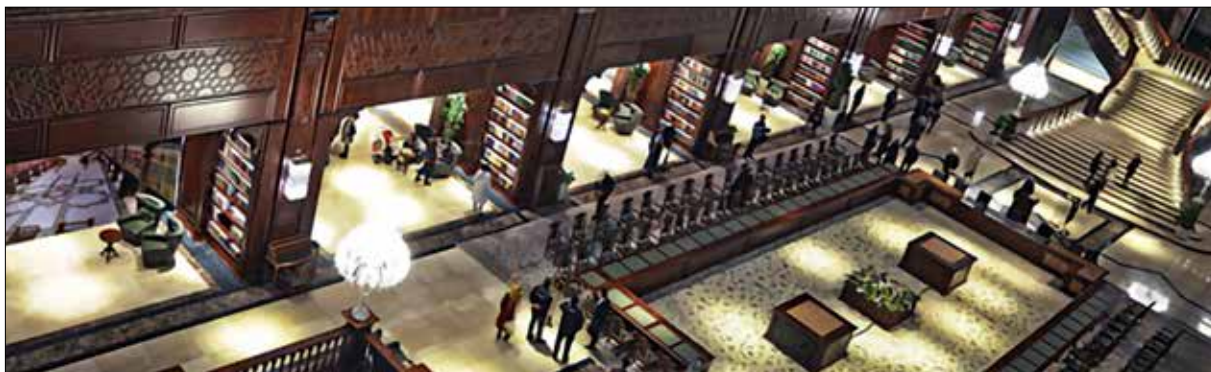
Table 5: The most important qualitative components of the National Library with a place attachment approach (Source: Authors)

مؤلفه	ملاحظات طراحی
زمینه‌گرایی	طراحی فرم باتوجه به زمینه جغرافیای و ویژگی‌های محیطی، هماهنگی با توپوگرافی استفاده از مصالح بومی و محلی مثل آجر
استفاده از عناصر طبیعی	بهره‌گیری از نور طبیعی در تمامی طبقات، تعبیه نورگیری‌های سقفی (نورگیر کنترل شده از بالا)، تهویه و گردش هوا به واسطه بازشوها و شاه‌نشین‌های دورتادور، حضور عنصر آب در محوطه (یادآور معماری سنتی باغ ایرانی)
آرامش و راحتی	وجود نور طبیعی کافی در فضاهای داخلی، استفاده از عنصر آب (صدای آب - بازتاب نور در آب)
چیدمان داخلی	بر اساس نیازهای کالبدی سامان یافته
آسایش اقلیمی	حفاظت پنجره‌های غربی با شاخ برگ درختان (اذیت نشدن افراد توسط نور غرب) استفاده از پنجره‌های کوچک در اقلیم با تابستان‌های گرم و زمستان‌های سرد
انعطاف‌پذیری	حذف عناصر ثابت مانند دیوارهای برشی منعطف بودن طرح در مقابل تغییرات احتمالی فضا در آینده

جدول ۶: مهم‌ترین مؤلفه‌های کیفی کتابخانه جندی‌شاپور با رویکرد دلبستگی به مکان (منبع: نگارندگان)

Table 6: The most important qualitative components of Jundishapur library with place attachment approach (Source: Authors)

مؤلفه	ملاحظات طراحی
استفاده از عناصر طبیعی	استفاده از نورگیری‌های سقفی تزئینات چوبی در قفسه‌ها، مبلمان، دیوار و سقف (تماشا این تزئینات خستگی را از بین می‌برد)
تنوع عملکردی	فضای استراحت (جهت آرامش یافتن)، بخش کافه (فضای مناسبی برای استراحت و قرار ملاقات) فضای ساخت (آموزش غیرمستقیم)، فضایی جهت گفتگو و تعاملات قفسه‌های چوبی بلند دارد و میز صندلی‌های راحتی برای مطالعه کتاب
مبلمان متنوع	مبلمان تک نفره (ایجاد حریم شخصی)، مبلمان چند نفره (تشویق به انجام کارهای گروهی) مبلمان راحت جهت استراحت و مطالعه بارنگ سبز
دید و منظر مطلوب	سقف شیشه‌ای خارق‌العاده انعطاف‌پذیر است و بارنگ زرد خود نور را به داخل دعوت می‌کند
مصالح و بافت متنوع	دیوار و سقف از جنس چوب مکانی برای آرامش و ایجاد مطالعه
هویت‌مندی	شیشه‌های رنگی به همراه طرح اسلامی در نمای غربی کتابخانه که حسی شورانگیز از اصالت ایرانی را به درون کتابخانه می‌پراکند شرق این کتابخانه پلکانی قرار دارد برگرفته از معماری ایرانی

تصویر ۶: فضای داخلی کتابخانه جندی شاپور (منبع: www.iranmall.com)

Figure 6: Interior of Jundishapur Library (Source: www.iranmall.com)

کتابخانه در میان مرکز تجاری ایران مال این‌گونه بیان شده است که افراد مختلف خانواده با سلیق و نیازهای متنوع پس از مراجعه به مجموعه ایران مال، بتوانند از فضا لذت ببرند و به نیازهای خود پاسخ دهند (www.iranma.com). جمع‌بندی مؤلفه‌ها و ملاحظات طراحی کتابخانه جندی‌شاپور مطابق **جدول ۵** معرفی می‌گردد.

کتابخانه قلم

کتابخانه عمومی قلم در خیابان آخوند خراسانی مشهد، یک کتابخانه خپرساز است که وقف مردم شده است (**تصویر ۶**). این مرکز فرهنگی در پنج طبقه با سبک معماری بوم‌گرا طراحی شده و معماری متفاوت و زیبایی دارد که هر انسان علاقه‌مند به فرهنگ را به حضور در آن ترغیب می‌کند (**تصویر ۷**). طراح و ناظر این مجموعه، دکتر احسان جبروتی می‌باشد. یکی از ایده‌های پروژه، تعریف فضایی استحاله شده از دو حیاط مرکزی است که با یکدیگر زاویه دارند (**تصویر ۸**). زاویه یکی بر مبنای رون قالب منطقه تعیین کرده که شعاعی از بارگاه امام رضا (ع) است و دیگری بر مبنای جهت خیابان و زاویه تابش خورشید تعریف شده است

است (**نعیمی و حبیبی، ۱۳۹۸: ۱۰**). جمع‌بندی مؤلفه‌ها و ملاحظات طراحی کتابخانه ملی مطابق **جدول ۴** معرفی می‌گردد.

کتابخانه جندی‌شاپور

ایران مال یا بازار بزرگ ایران در منطقه ۲۲ و بین تهران و کرج، در زمینی به مساحت ۳۱۷ هزار مترمربع ساخته شده است و در سال ۲۰۱۷ جایزه برترین مال جهان را از نظر ابعاد و فضاهای خدماتی، فرهنگی و تفریحی دریافت کرده است. کتابخانه بازار بزرگ ایران یا جندی‌شاپور با مساحتی برابر ۳۳۰۰ مترمربع، قلب فرهنگی مجموعه بزرگ ایران مال است. این کتابخانه شامل ۶۷ هزار جلد کتاب است که می‌توان گفت بعد از کتابخانه ملی بزرگ‌ترین مرجع کتاب در ایران است. کتابخانه جندی‌شاپور در طبقه دوم ایران مال قرار دارد و برای اینکه معماری کتابخانه تداعی‌گر بافت متنوع و دانش جهانی باشد، از ترکیب معماری گوتیک و ایرانی استفاده شده است تا بتواند مخاطبین بیشتری را جذب نماید. ورودی برای این کتابخانه رایگان است و قرار است در آینده فضایی به کودکان اختصاص یابد. دلیل ساخت

تصویر ۸: نمای خارجی کتابخانه قلم (منبع: www.setavin.com)

Figure 7: Exterior view of the Pen Library
(Source: www.setavin.ir)

تصویر ۷: نمای خارجی کتابخانه قلم (منبع: www.setavin.com)

Figure 7: Exterior view of the Pen Library
(Source: www.setavin.ir)

(www.setavin.com). جمع‌بندی مؤلفه‌ها و ملاحظات طراحی کتابخانه قلم مطابق **جدول ۶** معرفی می‌گردد.

تحلیل یافته‌ها

تحلیل داده‌ها در راستای آمار توصیفی نشان می‌دهد از ۱۰۶ نفر شرکت‌کننده در مطالعه، ۶۴ نفر (۶۰٫۴ درصد) زن و ۴۲ نفر (۳۹٫۶ درصد) مرد هستند. همچنین در این مطالعه ۶۶ نفر (۶۲٫۳ درصد) مجرد و ۴۰ نفر (۳۷٫۷ درصد) متأهل هستند. ۴ نفر (۳٫۸ درصد) در گروه سنی زیر ۲۰ سال، ۶۷ نفر (۶۳٫۲ درصد) در گروه سنی ۲۰ تا ۳۰ سال، ۳۳ نفر (۳۱٫۱ درصد) در گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال و ۲ نفر (۱٫۹ درصد) در گروه سنی بالای ۴۰ سال قرار دارند. نتایج نشان می‌دهد ۲ نفر (۱٫۹ درصد) در مقطع تحصیلی دبیرستان، ۲ نفر (۱٫۹ درصد) در مقطع کاردانی، ۶۴ نفر (۶۰٫۴ درصد) در مقطع کارشناسی، ۳۲ نفر (۳۰٫۲ درصد) در مقطع کارشناسی ارشد و ۶ نفر (۵٫۷ درصد) در مقطع دکتری و بالاتر قرار داشتند. شغل مراجعین در این پژوهش، ۴۸ نفر (۴۵٫۳ درصد) دانشجو، ۲ نفر (۱٫۹ درصد) شاغل در بخش دولتی، ۳۲ نفر (۳۰٫۲ درصد) شاغل در بخش خصوصی و ۲۴ نفر (۲۲٫۶ درصد) شغل آزاد داشتند. در این مطالعه مشخص شد نحوه حضور مراجعین در مجموعه باغ کتاب، ۱۹ نفر (۱۷٫۹ درصد) به تنهایی، ۱۵ نفر (۱۴٫۲ درصد) دونفری با همسر، ۱۱ نفر (۱۰٫۴ درصد) با خانواده و ۶۱ نفر (۵۷٫۵ درصد) به صورت جمعی و به همراه دوستان می‌باشد.

تحلیل داده‌ها در راستای سنجش مؤلفه‌های دلبستگی به مکان (**تصویر ۱**)، با استفاده از آمار استنباطی ارائه می‌شود. **جدول ۸** نشان می‌دهد که در مورد «مؤلفه کالبدی»، به ترتیب متغیرهای زیبایی، راحتی، ایمنی، امکانات، مبلمان و تجهیزات، دسترسی و عناصر طبیعی بیشترین تأثیر را در ایجاد دلبستگی به مکان در مجموعه باغ کتاب، داشته‌اند. **جدول ۹** نشان می‌دهد که در مورد «مؤلفه اجتماعی»، به ترتیب متغیرهای امنیت، وجود فضای جمعی، وجود تعاملات اجتماعی، پشتیبانی و حمایت اجتماعی، مشارکت‌پذیری، وجود حریم شخصی و همگن بودن مراجعین بیشترین تأثیر را در ایجاد دلبستگی به مکان در مجموعه باغ کتاب، داشته‌اند.

باتوجه به **جدول ۱۳** (sig) کمتر از ۰٫۰۵ است؛ بنابراین رابطه بین متغیرهای مستقل کالبدی، اجتماعی، عملکردی، معنایی و احساسی و متغیر وابسته دلبستگی به مکان معنادار است. برای آزمون تأثیر متغیرهای

کالبدی، اجتماعی، عملکردی، معنایی و احساسی بر حس دلبستگی به مکان از آزمون رگرسیون استفاده شده است. نتایج این آزمون نشان می‌دهد مؤلفه‌های احساسی و کالبدی با بالاترین ضریب، با حس دلبستگی به مکان همبستگی دارند.

در **جدول ۱۴** سطح معناداری (sig) برای چهار متغیر کالبدی، اجتماعی، عملکردی و احساسی، کمتر از آلفا ۰٫۰۵ و برای متغیر معنایی سطح معناداری (sig) بیشتر از آلفا ۰٫۰۵ است؛ بنابراین تأثیر متغیرهای مستقل کالبدی، اجتماعی، عملکردی و احساسی بر متغیر وابسته حس دلبستگی به مکان معنادار است ولی تأثیر متغیر مستقل معنایی بر متغیر وابسته حس دلبستگی به مکان معنادار نیست. ضریب تعیین (R Square) نیز نشان می‌دهد که حدود ۷۱ درصد تغییرات متغیر وابسته (حس دلبستگی به مکان) تحت تأثیر مؤلفه‌های کالبدی، اجتماعی، عملکردی و احساسی است. از میان مؤلفه‌ها بیشترین تأثیر مربوط به مؤلفه احساسی و سپس کالبدی می‌باشد و ۶۸ درصد تغییرات متغیر دلبستگی به مکان تحت تأثیر این دو مؤلفه می‌باشد.

در **جدول ۱۵** ارتباط میان مؤلفه‌های احساسی از جمله آرامش، تعامل عاطفی، تعلق خاطر و رضایتمندی با میزان دلبستگی به مکان در باغ کتاب تهران مورد بررسی قرار گرفت. آنچه از نتایج مشخص است، این است که میان تمام پارامترها با میزان دلبستگی به مکان رابطه معناداری وجود دارد. این امر موید آن است که افراد مراجعه‌کننده به مجموعه باغ کتاب این ویژگی‌ها را به عنوان عامل دلبستگی به مکان مورد توجه قرار داده‌اند و از میان تمام متغیرها، متغیر «رضایتمندی» بالاترین ضریب را دارد، بنابراین این ویژگی توانسته است بیشترین میزان دلبستگی به مکان را در بین مراجعین ایجاد نماید. در **جدول ۱۶** نیز ارتباط میان مؤلفه‌های کالبدی از جمله دسترسی، راحتی، ایمنی، زیبایی، عناصر طبیعی، مبلمان و تجهیزات و امکانات مورد بررسی قرار گرفته است و نتایج نشان می‌دهد که میان تمام مؤلفه‌های کالبدی با میزان دلبستگی به مکان رابطه معناداری وجود دارد و از میان تمام متغیرها، متغیر «راحتی» بالاترین ضریب را دارد.

نتیجه‌گیری

کتابخانه‌های عمومی جزء معدود فضاهای «عمومی» هستند که در فضای شهری باقی مانده‌اند. واژه عمومی در اینجا دلالت ضمنی بر مفهوم مردم‌سالاری داشته و به مفاهیمی چون

جدول ۷: مهم‌ترین مؤلفه‌های کیفی کتابخانه قلم با رویکرد دلبستگی به مکان (منبع: نگارندگان)

Table 7: The most important qualitative components of the Ghalam library with a place attachment approach (Source: Authors)

مؤلفه	ملاحظات طراحی
دسترسی	حجم نسبت به خیابان عقب‌نشینی نموده، ضمن ایجاد ورودی دعوت‌کننده، پله‌ها در ورودی مجموعه آمفی‌تئاتری روباز را شکل می‌دهد، دسترسی به حیاط طبقه مثبت یک را فراهم می‌کند، نور را برای لابی هم کف و لابی منفی یک تأمین می‌کند. حس سلسله‌مراتب را نیز القا می‌کند.
استفاده از عناصر طبیعی	وجود نورگیرهای سقفی (تأمین نور و دید لابی از شکاف پله‌ها)، وجود نورگیرهای گنبدی بالای سقف کتابخانه، وجود فضای سبز در سالن‌ها و راهروها
تنوع عملکردی	اتاق‌های مطالعه انفرادی و شخصی، تالار بانوان و آقایان و ویژه دانشجویان و دانش‌آموزان به صورت مجزا، تالار محققان ویژه دانشجویان تحصیلات تکمیلی (طبقه سوم)، سالن برای برگزاری همایش‌ها، نشست‌های علمی و آموزشی و پخش فیلم، کلاس‌ها و کارگاه‌ها برای استادان و دانشجویان، فروشگاه کتاب، کافی‌نت، مهدکودک و سالن بازی برای کودکان، بوفه و کافی‌شاپ.
امکانات و تجهیزات	سیستم گرمایشی و سرمایشی مناسب، روشنایی مناسب خدمات ویژه مانند فراهم ساختن کیف و کمد برای اعضا
انعطاف‌پذیری	استفاده از دیوارهای جمع‌شونده و تبدیل نمازخانه به سالن چندمنظوره جهت برگزاری مراسم مختلف
زیبایی	ترکیب رنگ آرامش‌بخش کتابخانه، استفاده از آینه‌کاری جهت تزئین جداره‌ها
حریم شخصی	وجود اتاق‌های انفرادی شخصی
هویت‌مندی	ایجاد دو حیاط و چرخش آنها بر اساس رون قالب منطقه. ایجاد آسانسور با تأکید بر استفاده از ایده‌های معماری ایرانی با روایت جدید، قرارگیری آسانسورهایی که از نظر مفهومی و کارکردی یادآور بادگیر ایرانی می‌باشند. پله‌ای که دورتادور آسانسور می‌چرخد برگرفته از پله‌های استفاده شده در مناره‌ها می‌باشد. استفاده از طرح اسلیمی در بخشی از جداره‌های نما.

جدول ۸: توزیع فراوانی و درصد تأثیر متغیرهای مربوط به مؤلفه کالبدی بر دلبستگی به مکان (منبع: نگارندگان)

Table 8: Frequency distribution and percentage of effect of variables related to Physical component on place attachment (Source: Authors)

مؤلفه	مؤلفه کالبدی						
متغیر	دسترسی	راحتی	ایمنی	زیبایی	عناصر طبیعی	میلان و تجهیزات	امکانات
میانگین وزنی	۳,۶۹	۴,۱۳	۳,۹۹	۴,۱۸	۳,۵۲	۳,۸۱	۳,۸۲
انحراف از معیار	۰,۹۵۰	۰,۸۲۹	۰,۸۱۱	۰,۷۴۱	۰,۹۶۸	۰,۸۴۱	۰,۹۳۴

جدول ۹: توزیع فراوانی و درصد تأثیر متغیرهای مربوط به مؤلفه اجتماعی بر دلبستگی به مکان (منبع: نگارندگان)

Table 8: Frequency distribution and percentage of influence of variables related to social component on place attachment (Source: Authors)

مؤلفه	مؤلفه اجتماعی						
متغیر	امنیت	تعاملات اجتماعی	پشتیبانی و حمایت اجتماعی	مشارکت‌پذیری	همگن بودن مخاطبین	حریم شخصی	فضای جمعی
میانگین وزنی	۳,۸۰	۳,۶۱	۳,۴۲	۳,۲۷	۳,۱۸	۳,۲۴	۳,۶۷
انحراف از معیار	۰,۹۵۰	۰,۹۷۲	۱,۰۷۷	۰,۹۲۱	۰,۹۷۴	۰,۸۹۰	۰,۹۰۲

جدول ۱۰: توزیع فراوانی و درصد تأثیر متغیرهای مربوط به مؤلفه عملکردی بر دل بستگی به مکان (منبع: نگارندگان)

Table 10: Frequency distribution and percentage of effect of variables related to functional component on attachment to place (Source: Authors)

مؤلفه عملکردی				مؤلفه
چیدمان کارآمد	آسایش اقلیمی	پاسخگویی به نیازها	تنوع فعالیتی	متغیر
۳,۹۲	۴,۰۲	۳,۹۶	۳,۶۵	میانگین وزنی
۰,۸۴۷	۰,۸۳۹	۰,۸۷۲	۱,۱۴۷	انحراف از معیار

جدول ۱۱: توزیع فراوانی و درصد تأثیر متغیرهای مربوط به مؤلفه معنایی بر دل بستگی به مکان (منبع: نگارندگان)

Table 10: Frequency distribution and percentage of the impact of variables related to the semantic component on attachment to place (Source: Authors)

مؤلفه معنایی		مؤلفه
هویت مندی	خاطره انگیزی	متغیر
۳,۵۲	۴,۱۹	میانگین وزنی
۱,۰۰۷	۰,۹۱۷	انحراف از معیار

جدول ۱۲: توزیع فراوانی و درصد تأثیر متغیرهای مربوط به مؤلفه احساسی بر دل بستگی به مکان (منبع: نگارندگان)

Table 11: Frequency distribution and percentage of effect of variables related to emotional component on attachment to place (Source: Authors)

مؤلفه احساسی				مؤلفه
رضایتمندی	تعلق خاطر	تعامل عاطفی	آرامش	متغیر
۴,۰۵	۳,۸۴	۳,۲۵	۳,۵۹	میانگین وزنی
۰,۷۷۳	۱,۰۰۶	۱,۲۱۷	۱,۰۴۰	انحراف از معیار

جدول ۱۳: تأثیر مؤلفه‌های کالبدی، اجتماعی، عملکردی، معنایی و احساسی بر حس دلبستگی به مکان در مجموعه باغ کتاب تهران
(منبع: نگارندگان)

Table 13: The effect of physical, social, functional, semantic and emotional components on the sense of attachment to place in Tehran Book Garden (Source: Authors)

مؤلفه کالبدی	مؤلفه اجتماعی	مؤلفه عملکردی	مؤلفه معنایی	مؤلفه احساسی	دلبستگی به مکان	متغیر	
						Spearman correlation (Sig(2-tailed	مؤلفه
۰,۷۸۱** ۰,۰۰۰	۰,۷۸۱** ۰,۰۰۰	۰,۶۹۲** ۰,۰۰۰	۰,۶۷۸** ۰,۰۰۰	۰,۷۵۱** ۰,۰۰۰	۰,۷۵۹** ۰,۰۰۰	۱	مؤلفه کالبدی
۰,۷۸۱** ۰,۰۰۰	۱	۰,۷۶۳** ۰,۰۰۰	۰,۵۵۴** ۰,۰۰۰	۰,۶۳۶** ۰,۰۰۰	۰,۵۶۸** ۰,۰۰۰	۰,۷۸۱** ۰,۰۰۰	مؤلفه اجتماعی
۰,۶۹۲** ۰,۰۰۰	۰,۷۶۳** ۰,۰۰۰	۱	۰,۶۲۱** ۰,۰۰۰	۰,۴۹۰** ۰,۰۰۰	۰,۵۷۷** ۰,۰۰۰	۰,۶۹۲** ۰,۰۰۰	مؤلفه عملکردی
۰,۶۷۸** ۰,۰۰۰	۰,۶۲۱** ۰,۰۰۰	۰,۶۲۱** ۰,۰۰۰	۱	۰,۷۴۰** ۰,۰۰۰	۰,۵۸۶** ۰,۰۰۰	۰,۶۷۸** ۰,۰۰۰	مؤلفه معنایی
۰,۷۵۱** ۰,۰۰۰	۰,۶۳۶** ۰,۰۰۰	۰,۴۹۰** ۰,۰۰۰	۰,۷۴۰** ۰,۰۰۰	۱	۰,۷۹۴** ۰,۰۰۰	۰,۷۵۱** ۰,۰۰۰	مؤلفه احساسی
۰,۷۵۹** ۰,۰۰۰	۰,۷۵۹** ۰,۰۰۰	۰,۵۷۷** ۰,۰۰۰	۰,۵۸۶** ۰,۰۰۰	۰,۷۹۴** ۰,۰۰۰	۱	۰,۷۵۹** ۰,۰۰۰	دلبستگی به مکان

جدول ۱۴: جدول آزمون رگرسیون (منبع: نگارندگان)

Table 14: Regression test table

متغیر وابسته حس دلبستگی به مکان	Sig	t	ضرایب استاندارد شده		متغیر مستقل
			Beta	Std. Error	
R Square= 0.731 R= 0.855	۰,۰۰۱	۳,۳۴۹	۰,۳۰۳	۰,۱۲۵	مؤلفه کالبدی
	۰,۰۰۳	-۳,۰۳۹	-۰,۲۸۰	۰,۱۱۷	مؤلفه اجتماعی
	۰,۰۰۰	۳,۶۱۹	۰,۳۳۰	۰,۱۰۷	مؤلفه عملکردی
	۰,۰۰۷	-۲,۷۳۸	-۰,۲۲۸	۰,۰۹۸	مؤلفه معنایی
	۰,۰۰۰	۸,۶۷۲	۰,۷۵۳	۰,۰۹۴	مؤلفه احساسی

جدول ۱۵: رابطه بین دلبستگی به مکان و مؤلفه‌های احساسی (منبع: نگارندگان)

Table 15: Relationship between place attachment and emotional components (Source: Authors)

مؤلفه احساسی				عوامل مؤثر بر دلبستگی مکان
رضایتمندی	تعلق خاطر	تعامل عاطفی	آرامش	
**۰,۷۲۶	**۰,۶۰۰	**۰,۶۱۷	**۰,۵۷۵	ضریب اسپیرمن
۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	معناداری

جدول ۱۶: رابطه بین دلبستگی به مکان و مؤلفه‌های کالبدی (منبع: نگارندگان)
 Table 16: Relationship between place attachment and physical components (Source: Authors)

مؤلفه کالبدی							عوامل مؤثر بر دلبستگی مکان
امکانات	میلان و تجهیزات	عناصر طبیعی	زیبایی	ایمنی	راحتی	دسترسی	
**۰,۴۵۳	**۰,۴۴۱	**۰,۶۸۵	**۰,۶۵۶	**۰,۴۲۲	**۰,۶۹۱	**۰,۳۹۶	ضریب اسپیرمن
۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	معناداری

برداشت میدانی به کمک روش کیفی صورت گرفت. نتایج این پژوهش بر اهمیت مؤلفه‌های احساسی و کالبدی بالاترین ضریب همبستگی با حس دلبستگی به مکان تأکید می‌کند. براین اساس از میان شاخص‌های مؤلفه احساسی، شاخص «رضایت‌مندی» و از میان شاخص‌های مؤلفه کالبدی، شاخص «راحتی» بیشترین تأثیر را بر حس دلبستگی به مکان دارند. بر اساس نتایج به دست آمده از یافته‌های توصیفی، بیشترین میانگین به دست آمده با ۴,۱۹ مربوط به شاخص «خاطره انگیزی» از مؤلفه معنایی و کمترین میانگین ۳,۱۸ مربوط به شاخص «همگن بودن مخاطبین» از مؤلفه اجتماعی بوده است. همچنین میانگین دلبستگی به مکان در بین مراجعین ۳,۹۴ می‌باشد که نشان‌دهنده میزان بالای سطح دلبستگی به مکان می‌باشد. در نهایت این تحقیق بیان می‌دارد حس دلبستگی به مکان از طریق افزایش کیفیت مؤلفه‌های احساسی و کالبدی افزایش می‌یابد.

در این جستار بر مبنای شش بعد کالبدی، اجتماعی، عملکردی، معنایی، احساسی، فردی و زمانی، راهکارهای عملی در زمینه طراحی کتابخانه بر مبنای ویژگی‌های مکان سوم و با تأکید بر افزایش دلبستگی به مکان ارائه شده است (جدول ۱۷ و ۱۸).

پیشنهادها

باتوجه به نتایج به دست آمده از بررسی و تحلیل متون و بررسی نمونه‌های موردی مبنای نظری موجود، عوامل دلبستگی به مکان در قالب مؤلفه‌ها و معیارها دسته‌بندی گردیده و در نهایت به رهیافت‌های طراحی اشاره شده است. در صورتی که رهیافت‌های طراحی در مجموعه‌های فرهنگی از جمله کتابخانه‌های عمومی اجرا شوند، می‌تواند منجر به دلبستگی مکانی بین مخاطبین گردد (جدول ۱۷ و ۱۸).

قابل دسترسی، مشارکتی و فراگیر (همه قشرها) اشاره دارد. فضای عمومی در چنین دیدگاهی تنها به محیط‌های باز شهری محدود نمی‌شود، بلکه مؤسساتی که در آن شهروندان فارغ از سن، جنس و طبقه اجتماعی امکان تعامل و گفتگوی مؤثر با یکدیگر داشته باشند، رانیز شامل می‌شود. فضاهای عمومی باید به گونه‌ای طراحی شوند که پاسخگوی نیازهای متنوع گروه‌های مختلف سنی باشند فضاهای عمومی این امکان را به مردم می‌دهند که نسل‌های مختلف با هم حضور داشته باشند. این پیوند اجتماعی است که با زمینه‌سازی ایجاد خاطرات جمعی و ایجاد عاطفه نسبت به محیط در افراد، آن‌ها را دلبسته به مکان می‌کند؛ بنابراین کتابخانه به عنوان فضای عمومی شهری در صورتی موفق است که بتواند بستر مناسبی برای استفاده و ارتباط جمعی شهروندان باشد، تجربه حیات شهری را غنی سازد و بتواند شهروندان را دلبسته خود کند. مقوله دلبستگی به مکان یکی از مؤلفه‌های ترغیب‌کننده مراجعه افراد به کتابخانه‌های عمومی به عنوان یک مکان سوم است. دلبستگی کاربران به فضا می‌تواند موجب حضور پررنگ‌تر کاربران در کتابخانه و رشد و شکوفایی آنها شود. علاوه بر آن موقعیت‌هایی برای فعالیت‌های جمعی فراهم نموده و سرانه مطالعه به صورت گروهی و فردی را افزایش می‌دهد.

باتوجه به اهمیت حس دلبستگی به مکان در فضاهای عمومی همچون مکان سوم، در این مقاله به بررسی و سنجش حس دلبستگی به مکان و متغیرهای اثرگذار بر آن در نمونه موردی باغ کتاب پرداخته شد. ابتدا بر مبنای پژوهش‌های موجود، معیارهای اصلی سازنده حس دلبستگی به مکان در فضاهای عمومی بررسی شد و در نهایت مدلی مفهومی جهت ارزیابی حس دلبستگی به مکان استخراج شد. جهت آزمون مدل مفهومی، نمونه باغ کتاب (به عنوان بزرگ‌ترین و متنوع‌ترین مرکز فرهنگی مرتبط با کتاب) از میان کتابخانه‌های عمومی ایران انتخاب و به وسیله پرسش‌نامه میزان حس دلبستگی آنان استخراج شد. تحلیل داده‌های حاصل از

جدول ۱۷: رهیافت‌های طراحی (کالبدی و اجتماعی) کتابخانه به‌عنوان مکان سوم در راستای افزایش دلبستگی به مکان (منبع: نگارندگان)

Table 17: Design approaches (physical and social) of the library as a third place in order to increase attachment to the place (Source: Authors)

ابعاد	مؤلفه	معیار	رهیافت
کالبدی	دسترسی	دسترسی سواره	وجود پارکینگ کافی، کارایی حمل‌ونقل همگانی
		دسترسی پیاده	رویت پذیری ساختمان کتابخانه از فاصله دور، عدم وجود موانع بصری در اطراف ساختمان کتابخانه جهت حفظ نفوذپذیری بصری
	ایمنی	پیاده محور بودن	عدم ورود ماشین به داخل سایت و فضاهای جمعی، قرارگیری مسیر حرکتی سواره در مکانی به‌دوراز مکان‌های تجمع، پیش‌بینی امکان قدم‌زدن و نشستن در فضا
		حفاظت در مقابل آلودگی هوا	استفاده از پوشش گیاهی در محوطه جهت کاهش آلودگی هوا
	راحتی	تأمین تسهیلات رفاهی	تأمین مکان‌های مناسب برای نشستن و مطالعه، گفت‌وگوشنود، خوردن و آشامیدن، وجود کاربری‌های متنوع، وجود تجهیزات کافی مانند: نور کافی، سطل زباله، کمد
	زیبایی	زیباسازی محیط اطراف و پیرامون	زیباسازی چشم‌انداز، ایجاد تناسب و هماهنگی میان عناصر مختلف محیط، توجه به جزئیات مختلف و قابل‌درک، تأمین منظر مناسب با استفاده از پوشش گیاهی
		استفاده از نور طبیعی	بهره‌گیری از پنجره‌های عریض در جبهه شمال و جنوب، استفاده از نورگیر سقفی، ایجاد روشنایی کافی برای مطالعه
	عناصر طبیعی	استفاده از درختان و پوشش گیاهی	حضور فضای سبز در داخل ساختمان، ایجاد بام سبز، استفاده از گیاهان بومی در محوطه، استفاده از گیاهان همیشه سبز در محوطه
		استفاده از عنصر آب	طراحی آبراه در محوطه به‌نحوی که مزاحم کاربران نباشد، ایجاد امکان شنیدن صدای آب
	مبلمان و تجهیزات	فراهم نمودن بستری مناسب برای حضور مخاطبین و کارکنان	به‌کارگیری مبلمان‌های مناسب گروه‌های جمعی، ایجاد میزهای اجتماعی و انفرادی، در نظر گرفتن مبلمان راحت و صمیمی در کنار مبلمان رسمی، در نظر گرفتن آبخوری، سطل زباله
تأمین نیازهای کارکنان و مراجعه‌کنندگان در هنگام حضور		ایجاد فروشگاه‌ها با کاربری فرهنگی، خدماتی و بهداشتی، ایجاد بستر مناسب برای فعالیت‌های متنوع، وجود تجهیزات و امکانات کافی	
اجتماعی	امنیت	جلوگیری از جرم پذیر بودن فضا	عدم وجود فضاهای کور، ایجاد امکان نظارت اجتماعی بر فضاها، نورپردازی مناسب در شب
		سهولت حضور افراد کم‌توان	طراحی رمپ، بالابر و آسانسور در کنار پله‌ها، رعایت استانداردهای فضایی برای عبور و مرور ویلچر، خوانایی و وضوح مسیرهای حرکتی
	تعاملات اجتماعی	امکان تعاملات اجتماعی تصادفی	ایجاد پاتوق‌های جمعی، ایجاد فضاهای جمعی خصوصی و نیمه‌خصوصی، طراحی مبلمان با محوریت تعاملات روزمره در سایت
	پشتیبانی و حمایت اجتماعی	حمایت کاربران توسط کارمندان	ایجاد فضاهای خدماتی، جهت رفع نیاز کاربران
		حمایت کاربران توسط کاربران	ایجاد فضاهایی جهت انجام کارهای گروهی و تعاملات اجتماعی
	مشارکت‌پذیری	امکان مشارکت در فعالیت‌ها	نگهداری فضاهای سبز کتابخانه توسط کاربران، برگزاری رویدادهای فرهنگی و اجتماعی در فضاهای جمعی به کمک کاربران کتابخانه
	همگن بودن مخاطبین	ایجاد صمیمیت بین افراد	ایجاد میزهای اجتماعی و دسته‌جمعی، ایجاد جو صمیمی
	حریم شخصی	رعایت حقوق فردی	تأمین مکان‌های خصوصی فردی، تأمین کمد‌های شخصی، فضاهای استراحت خصوصی
	فضای جمعی	بهبود بخشیدن به فضاهای جمعی	ایجاد مبلمان و فضاهای جمعی، جداسازی فضاهای جمعی از باقی فضاها

جدول ۱۸: رهیافتهای طراحی (عملکردی - معنایی - احساسی - زمانی) کتابخانه به عنوان مکان سوم در راستای افزایش دلبستگی به مکان (منبع: نگارندگان)
Table 18: Design approaches (functional-semantic-emotional-temporal) of the library as a third place in order to increase attachment to the place (Source: Authors)

ابعاد	مؤلفه	معیار	رهیافت
عملکردی	تنوع فعالیتی	ایجاد فعالیت‌های گوناگون متناسب با اقشار متنوع	برگزاری نشست کتاب‌خوان، جلسات جمع‌خوانی، آموزش نقاشی، رونمایی کتاب و برگزاری سلسله‌های نقد کتاب با حضور استادان برجسته
	پاسخگویی به نیازها	ارتباط با کاربران و پاسخ به نیازهای ایجاد شده در مکان	وجود بسترهای چند عملکردی و قابل تجهیز، ایجاد فضای ارتباطی نزدیک میان کارکنان و کاربران، وجود مکان‌هایی برای گردهمایی و خلوت
	آسایش اقلیمی	برخورد داری از سایه و آفتاب مناسب	استفاده از سایبان‌های موقت و دائم، استفاده از پوشش گیاهی متناسب با اقلیم در محوطه برای گسترش در تابستان
		تعدیل رطوبت و دما	کمک به جریان یافتن نسیم، پرهیز از به‌کاربردن مصالحی که مانع تبادل رطوبت هستند، پرهیز از به‌کاربردن مصالح جذب‌کننده و نگاه دارنده حرارت
	چیدمان کارآمد مبلمان	عدم وجود موانع در مسیر حرکتی	رعایت استانداردها در فاصله بین مبلمان
		تأمین فضای شخصی	طراحی مبلمان تک نفره برای لم دادن، استراحت و مطالعه با حفظ حریم شخصی
		تأمین فضا جمعی	طراحی مبلمان برای انجام کارهای گروهی و دوره‌های اجتماعی با ظرفیت‌های متنوع
معنایی	خاطره انگیزی	امکان خاطره انگیزی برای مخاطبین	ایجاد و ساخت المان‌های معنایی، استفاده از عناصر طبیعی در محیط، استفاده از موسیقی در محیط‌های جمعی
	هویت‌مندی	هویت دادن به طراحی	استفاده و به‌کارگیری از معماری اصیل ایرانی، ایجاد المان‌های مرتبط با فرهنگ و ساختار ایرانی، استفاده از مصالح بوم آورد
احساسی	آرامش	ایجاد آرامش خاطر برای مخاطبین	تأمین فضای آرام برای مخاطبین، استفاده از مترتال‌های عایق صدا، استفاده از سیستم‌های گرمایش و سرمایش بی‌صدا
	تعامل عاطفی	ایجاد احساس خوگرفتن و عادت کردن در مخاطبین	تخصیص میز مطالعه و کمد مشخص برای کاربران همیشگی، استفاده از عناصر تداعی‌کننده خاطرات مثبت جمعی، برگزاری مراسمی که موجب مانایی خاطره برای افراد می‌شود.
		ایجاد احساس خوب از فضا	وجود تجهیزات و خدمات کافی، خلق فضایی که در مراجعین حس آشناپنداری ایجاد کند.
	تعلق خاطر	مشارکت کاربر در فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی	استفاده از کاربران در طراحی فضا و برگزاری رویدادها، طراحی فضاهایی جهت برگزاری نمایشگاه‌های هنری، طراحی فضاهای متنوع کوچک برای جمع شدن و گپ زدن کوتاه.
		ایجاد حس تعلق خاطر در فضا	طراحی آب‌نما، طراحی فضاهایی برای مکالمه دونفره، طراحی مکان‌هایی برای ایجاد انجمن‌های محلی، طراحی یادمان‌ها، استفاده از مصالح بوم آورد، مبلمان ساده و قابل استفاده برای تمامی کاربران
	رضایت‌مندی	ایجاد حس رضایت‌مندی به مخاطبین	خلق فضاهای متناسب با خواسته مخاطبین، ایجاد رابطه نزدیک مخاطب با کارکنان، خوانایی ورودی ساختمان، کافی بودن مساحت فیزیکی، نور طبیعی، امکان استفاده معلولین از ساختمان، حذف صداهای مزاحم در محیط، در نظر گرفتن فضاهای خدماتی رفاهی در کتابخانه، نحوه محوطه‌سازی و استفاده از فضای باز
زمانی	تأمین نیازهای متنوع مراجعین	ایجاد کاربری‌های متنوع، استفاده از مبلمان متنوع، افزایش ساعات کاری مجموعه	
		تأمین شرایط آسایش	استفاده از نور طبیعی روز، تهویه مطبوع، بوی خوب، ایجاد فضای بسته، نیمه‌باز و باز
	افزایش مدت اقامت در هر بار مراجعه	خاطره انگیزی فضا	برگزاری رویدادهای مختلف، استفاده از المان‌های نوستالژیک، استفاده از گیاهان خاص بومی

اعلام عدم تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی برای ایشان وجود نداشته است.

شماره دوم
پاییز ۱۳۹۹

منابع و مآخذ:

- آروین، محمود، 1397، ارزیابی اثرات دلبستگی مکانی بر میزان تاب‌آوری اجتماعی در شهرها، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، شماره ۳۸.
- اندیشمند، علی محمد، 1397، بررسی اجتماع‌پذیر بودن کتابخانه‌های عمومی، معماری‌شناسی، شماره ۸.
- تقوی‌سنگدهی، سیدمحمود و عباس ترکاشوند، 1393، نقش مکان‌های سوم شهری در بهبود تعاملات اجتماعی، اولین همایش ملی در جستجوی شهر فردا و اکاوی مفاهیم و مصادیق در شهر اسلامی - ایرانی، تهران
- خانی‌زاده، شهریار، 1392، طراحی کتابخانه در ایران و جهان (اصول و مبانی معماری و طراحی داخلی کتابخانه‌ها از کلاسیک تا معاصر)، نشر هنر معماری قرن.
- دانشپور، سید عبدالهادی، سپهری مقدم، منصور، چرخچیان، مریم، 1388، تبیین مدل دلبستگی به مکان و بررسی عناصر و ابعاد مختلف آن، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۳۸.
- دانشمند، علی محمد، 1397، بررسی اجتماع‌پذیر بودن کتابخانه‌های عمومی، مجله معماری‌شناسی، سال دوم، شماره ۸.
- سجاد زاده، حسن، 1392، نقش دلبستگی به مکان در هویت بخشی به میدان‌های شهری (نمونه موردی: میدان آرامگاه شهر همدان)، باغ نظر، سال ۱۰، شماره ۲۵.
- سیاوش پور، بهرام، آبرون، علی اصغر، موسوی، سیده مهسا، 1398، رهیافت‌های طراحی فضاهای عمومی اجتماع‌پذیری شهری برگرفته شده از ویژگی مکان سوم، فصلنامه علمی تخصصی مطالعات شهری و پژوهش‌های شهری، سال ۲، شماره ۴.
- صادقی فرشته، رؤیا، دانشگر مقدم، گل رخ، دژدار، امید، 1391، بررسی رابطه طرح کالبدی در مجتمع‌های مسکونی و حس دلبستگی به مکان در بین ساکنین (مطالعه نمونه موردی: مجتمع‌های مسکونی امام خمینی و امام رضا در همدان)، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۳۰.
- صراف‌زاده، مریم، محمدی منفرد، رباب، عزار سقلی، محمد، 1396، کتابخانه‌ها به عنوان مکانی برای تعامل اجتماعی، ماهنامه ارتباط علمی، شماره ۲، دوره ۴۲.
- ضمیری، مهسا، ضمیری، محمدرضا، 1394، مکان سوم، سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های کاربردی در مهندسی عمران، معماری و مدیریت شهری، تهران، دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی.
- علی مردانی، مسعود، مهدی‌نژاد، جمال‌الدین، افهمی، طلایعه، 1394، رشد کیفی فضای شهری به منظور ارتقا تعاملات اجتماعی (نمونه موردی خیابان احمدآباد مشهد)، نشریه تخصصی هنرهای کاربردی، دوره چهارم.
- مدنی پور، علی، نوریان، فرشاد، 1391، فضاهای عمومی و خصوصی شهر، نشر شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری.
- معصومی، مسیح‌الله، میرخطیب، اسما، 1396، بررسی تأثیر فضاهای باز مجتمع مسکونی در ایجاد حس دلبستگی به مکان (نمونه موردی: مجتمع مسکونی ششصد دستگاہ در شهر مشهد)، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۳۲، شماره ۳.

- نعیمی، محمدرضا، حبیبی، میلاد. 1398. بررسی تطبیق رویکردهای منطقه‌گرایی انتقادی و دیکانستراکتیویسم در طراحی دو پروژه عمومی شهر تهران (نمونه موردی: کتابخانه ملی، پردیس باغ کتاب تهران)، سومین کنگره بین‌المللی عمران، معماری و شهرسازی معاصر، تهران.

- نوکاریزی ناهید و فرید سارا. 1394. راهکارهایی برای افزایش تعاملات اجتماعی در کتابخانه در راستای پایداری اجتماعی، کنفرانس بین‌المللی دستاوردهای نوین در عمران معماری و مدیریت شهری.

- Alexander, Laura A. (2008), *Meaning of Place: Exploring long-term resident's attachment to the physical environmental in Northern New Hampshire*, Antioch University New England.
- Anton, C.E. & Lawrence, C. (2014) Home is where the heart is: The effect of place of residence on place attachment and community participation, *Journal of Environment Psychology*, 40.
- Bonaiuto, M., Aiello, A., Perugini, M., Bonnes, M. and Ercolani. A.P. (1999), Multidimensional Environment quality and neighbourhood attachment, *Urban Environment*, 19, pp. 331-352.
- Brown, B.B. and Werner, C.M. (1985), Social cohesiveness, territoriality and holiday decorations, *Environment and Behavior*, 27, pp 539-565.
- Brown, B. B. & Perkins, D. D (1992), Disruptions in place attachment. In I. Altman, & S. M. Low (Eds.) , *Human behavior and environments: Advances in theory and research, Place attachment*, Vol. 12, pp. 279- 304, Plenum Press, New York.
- Carmona, M., Freeman, J., Rose, S., & Woolley, Helen. (2004). *The Value of Public Space: How High Quality Parks and Public Spaces Create Economic, Social and Environmental Value*.
- Hanks, L., Zhang, L., & Line, N. (2020). Perceived similarity in third places: Understanding the effect of place attachment. *International Journal of Hospitality Management*, 86, 102455.
- Hashas, M. (2003), 'Residents' Attachment to New Urbanist versus Conventional Suburban Developments', PhD dissertation in Community and Environmental design, North Carolina State University.
- Hashemnezhad , H., Yazdanfar, A. & Heidari, A. (2013). Comparison the Concepts of Sense of Place and Attachment to Place in Architectural Studies, *Malaysian Journal of Society and Space* ,9(1), 117- 107.
- Hernandez, B. (2001), Place Attachment: Conceptual and empirical questions. *Journal of Environmental Psychology*, No. 18, PP. 5 – 29.
- Hidalgo, M. C. & Hernandez, B. (2001), Place attachment: Conceptual and empirical questions, *Journal of environmental Psychology*, 21, pp. 273-281.
- Lewicka, Maria (2009) What makes neighborhood different from home and city? Effects of place scale in place attachment, *Journal of Environmental Psychology*, xxx, pp.1-17.
- Low, S.M. and Altman, I. (1992), Place attachment: a conceptual inquiry, In Low, S.M. and Altman, I. (Eds.) *Place Attachment*, New York, Plenum Press, pp. 12, 1-12.
- Mehta, V.,& Bosson, J. K. (2010).Third places and the social life of streets. *Journal of Environment and Behavior*, 42, 779-805.
- Montgomery, J, (2006), *Community Strengthening through urban sociability*, urban cultures Ltd.
- Oldenburg, R. (1999). *The great good place: Cafes, coffee shops, bookstores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community*. Washington: Marlowe & Company.
- Raymond, C. M., Brown, G., & Weber, D. (2010). The measurement of place attachment: Personal, community, and environmental connections. *Journal of Environmental Psychology*, 30(4), 422-434.
- Relph, E. (1976), *Place and place lessness*, London, Pion Limited.
- Riley, R (1992), Attachment to the ordinary landscape, In I. Altman and S. Low (Eds.) , *Place attachment*, Plenum Press, New York.
- Rubinstein, R. L & Parmelee, P. A (1992), Attachment to place and representation of life course by the elderly, Plenum Press, New York.
- Scannell, Leila and Robert Gifford (2010), The relations between natural and civic place attachment and pro-environmental behavior, *Journal of Environmental Psychology* 30(3).
- Shumaker, S.A., and Taylor, R.B. (1983), *Toward a clarification if people-place relationships: A model*

of attachment to place, In N. R. Feimer and E. S. Geller (Eds.) , Environmental Psychology: Directions and perspectives, New York, Praeger, pp.119-251.

-Stedman, R. C. (2003), Is it really a social construction? The contribution of physical environment to Sense of place, *Society and Natural Resources*, 16, pp.971-685.

- Tibaldes, F. (2003). Citizen-oriented city, (Mohammad Ahmadi-Nejad. Trans.). Tehran: Khak Press, 1th Publish.

-Tuan, Y.F. (1977), Space and place: The perspective of experience, University of Minnesota Press, Minneapolis.

Tuan, Y. F (1979), Space and place: humanistic perspective, In: *Philosophy in Geography*, pp. 387-427, S. Gale and G. Olson (Eds). D. Reidel, Dordrecht.

- Waxman, L. (2006). The Coffee Shop: Social and Physical Factors Influencing Place Attachment. *Interior Design*, 31(3), 35-53.

- www.arel.ir

- www.nlai.ir

- www.iranmall.com

پی‌نوشت‌ها:

- 1- Oldenburg
- 2- Hidalgo
- 3- Hernandez
- 4- Carmona
- 5- Third Place
- 6- Stedman